

Утијеси

С К А Н А Л А Д А М А Н Ш А

II

За време купања

Ништа није бедније од парижана, у морским купатилима, за време кишних дана. Поврнуте јаке од капута, отромбољена изгледа, с лицем тужнијим од кишног дана и натухтенијих већа од натухтенога неба, шетају полако, тромо, лево, . . . дуж влажне обале. По неколико пута дневно пролазе и застају крај барометра, који се налази на крају главне улице, пре но што се на обалу дође. Загледају га са свију страна и увек им се чини као да се казаљка примакла, мало, месту изнад кога пише *Лепо време*. А киша једнако сиш, хладно; сва околина у влази: са високих фалеза цури жута вода; море се пенуша, кључа и невесели парижани, застајући још једном пред барометром, ударају га да виде на коју ће се страну мрднути казаљка, па се снуздени враћају у своје станове.

Собе мале, ниске; са тавана се осећа задај сушене рибе а из подрума допире киселина *сидра* и тежак мирис усољене моруне. А они, парижани, дошли у село, на море, да се надишу чистога ваздуха!

Али, опет, кад је леп дан, њихова радост не познаје граница: безобзирни су према свему и свакоме, — видећете их у мору, крај обале, на фалезима, у шуми, по околини, речју, свуда. Све им припада, све им је пријатно, весели их све, уживају у свему.

* * *

После вишедневне кише, која нам већ и душу овлажи, данас је први леп дан откако сам дошао у *Ниор*.

Ишетао сам до обале. Између кршевитих стена, под азуричним небом, зашло је зелено море у шљунковито копно. Обала покривена светом. Жагор, ларма, дрека, . . . Море надшло, пуно; немирни се таласи пребацују један преко

другог и запљускују у обалу повлачећи за собом неизбројно, сиво, јајасто камење: од напора их пена спопала, рекао би човек жедни су, — несташлук им не да да се воде напију, Чудновата је музика коју производе нали котрљајући шљунак, тарући га један о други, којим је покривена сва обала у овом делу Ла Манша, — изгледа као да цинови преручују какве крупне орахе.

Да би надвисили хуку мора, сви вичу, сви би хтели да се чују и стога се не чује нико сем једне опште ларме узнемирена мора и нервознога света.

Обала је подељена, затегнутим коноцима, на три дела: средњи је део за *странце*, крајеви за мештани. Првих дана, чудновато ми је звонила ова реч *странци* којом мештани називају госте који су, готово сви, Французи, од којих је већина парижана. Али, кад сам мало боље уочио и једне и друге, видео сам да их толика разлика у свему дели, да Нормандцима парижани изгледају више но странци.

Доле, по шљунку, једва неколико стопа од воде, беле се разапети сунцобрани, а испод њих леже нежне париске даме, безбрижно и немарно као да су на свиленим јастуцима топлих будоара. Све су готово у белим хаљинама. Рекао би човек, кад их из даљине, озго, са фалеза посматра, да се лабудови сунчају. Око њих су људи с кратким, бисиклетским, белим чакширима. Као да би могло без људи бити тамо где је оволико лепих жена! Између њих, играју се деца, босовога, са засуканим погавицама до више колена. Научена да мирно посматрају како им тихо плоче лађице по басенима луксенбуршке и тилеријске баште, у Паризу, сад трче узнемирена, сваки им живац дрхће, и радозналим усплахиреним очицама гледају како им се изврћу лађице на ситним таласима надошла мора.

Пет је часова по подне. Сунце, још доста високо, својим руменим зраком милује цео овај приказ а површина се мора блиста ко да је позлаћена. Време је кунању.

У белим огртачима, жури се свет из кабина за свлачење, рекао би човек, боји се утећи ће му океан. Ужи-

вање је гледати како се вију ова гинка тела осећајући под ногама непријатно камење које им смета слободном корачању и покрај платнених сандала.

Ко никад није на морској обали видео кад са лепог женског тела снадне огртач, пре но што ће га море загрлити, томе је тешко разумети оно што у том тренутку гледалац осећа посматрајући неодважне прве кораке и хармоничне покрете руку, које изазива свежина воде.

Већина је у плавом оделу за купање, које се тако лепо слаже са морским зеленилом.

Слободнице, а које знају пливати, иду мало даље, те им се испод гиздаве кане види само лице, а по који пут тек, при јачем покрету, провири каква бела ручица или обла нога.

Још су занимљивије оне, које лишене задовољства пливања, остају уз обалу, на велико задовољство гледалаца којих је увек много. А најмилије су оне које уче пливати. Изгорела лица, јаких мускула, као статуа каквог римског глдиатора, стоји учитељ пливања до пола у води. На развијеној му незграпној руци, пуној набрекних жила, лежи тавано тело, обло, витко, нежно, пуно дражи... У овом тренутку већина посматралаца завиди мору које их све грли једним загрљајем, које их љуби бескрајним пољупцем. Или, бар да су учитељи пливања!

Већ поједини излазе из воде. Даме излазе прве, јер људи чекају да их при изласку виде.

Мало помодрих усница и побледеле коже, излазе полако, заморене али ипак кокетне. Уквашене капе накриле се мало у страну и провирују косе, црне, кестењаве, смеђе, плаве, златне... Хаљине се пришле уз тело: сваки се облик лепо види. Шта је уметност Фидијасова, шта су кипови Грчких богиња, крај ових живих статуа! Париски је мрамор таман према белини њихове коже; круте су линије Милошке Венере, крај ових гинких живих линија.

* * *

С ону страну коноца, седе мештанке, чекају долазак рибарских лађица. У црним хаљинама и дугим запрегачама, боје старог гвожђа, изгледају као земни ископи из каменог доба. Смежурана лица опалена сунцем, измучена изгледа радом, и неким вечним пемиром у коме живе поморци, покрај све своје спољашње хладнокрвности, њихови су погледи упрти тамо, у недогледну даљину где се море у небо продужује, одакле се, као кроз маглу, нејасно виде разапета једрила.

У колико изгледају безбрижне при испирању својих на море, у толико су забринутости изгледа кад настане доба враћања. Мало, мало, на тек изиђу на обалу с великим старинским, једнокраким дурбинима којима нишане пучину. Оне које немају ових справа, прилазе им и запиткују их види ли се што на хоризонту.

— Је ли, Жермен, да ли се, Бога ти, види наша лађа?

— Не, не видим је.

— Ама погледај добро, молим те; знаш је, лане смо је кртили, баш кад си свога Жана опремала за војску. —

— Како је не бих звала, дали сте јој онако лепо име „Све Исусу и Марији“, али је не видим. Ну чини ми се да ће оно бити Фејолова лађа, „Света Марија“, познајем је по оној сирени на кљуну... Мало у лево, виде се још неке, али су још далеко, не распознаје се ништа. —

— Велиш, види се Фејолова? Дај Боже! и прекрети се. Наши су се кренули у неги дан кад и они. Мора да је и наша међу оним лађама што се још добро не виде... Па, дабоме да је наша! Заједно је отпутовала с Фејоловом, није чудо да се заједно и врате... Баш је штета, скоро ће ноћ, не можемо се уверити јесу ли они... У осталом, они су, сигурно, заједно су се кренули.

Мало подаље од воде, за једно 50 метара, стоје у фронту, поређане, старе, ислужене барке. Искривљене, као немоћни инвалиди, леже и меланхолично посматрају веселе таласе. Над сваком је ударена стреја: изгледају ко ниске сеоске стаје и служе за оставу разнога поморског прибора.

Озго, са фалеза, нека невидљива ручица кида беле лиске маргаритина цвета и баца их доле, у воду, шанућући, можда, после сваке бачене лиске: воли ме, мало, много, .. страшно, ... до лудила, ... нимало, ... То к мору слећу неколико галебова. Већ им је тело у води, али им крила још стоје подигнута. Сад, полако, савијају их и нажљиво скупљају да их вода не укваси, као што би каква грацијозна дама савијала око себе своју баласку хаљину, чувајући да је не изгужва.

Већ је пристала уз обалу прва барка, а и остале се приближују. Чекрци крче, спуштају се једра, савијају платна. Људи, с чизмама преко колена, газе воду и у котарицама посе рибу. Пуна обала кунаца. Међу мештанима умешало се и неколико *странаца*, а две, лепо обучене даме хватају на хартији скице искривљених рибарских жена.

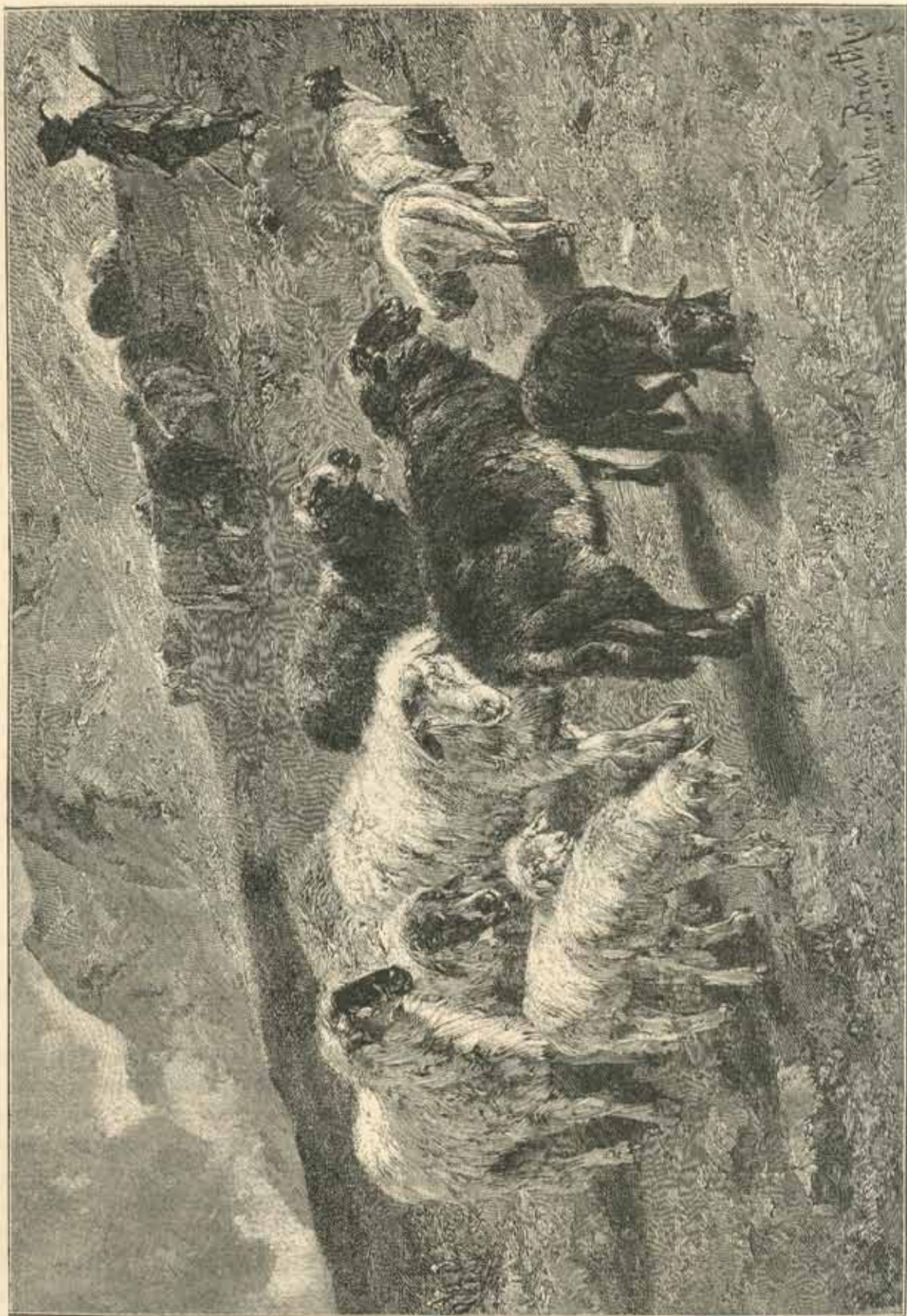
Горе, у врх обале, између старих лађица, стоје, усправно, ко у каквим великим дунцима, дебели трунци. Кроз две унакрсне рупе које су пробушене у горњем делу свакога трунца, укрштена су по два дугачка балвана. Један крај дугачког коноца привезаше за кљун од лађице, а други омоташе око трунца, ко око каквог великог камена. Жене које су догле седеле, дигосе се и приђосе овим морским чекрцима. И док безбрижне парижанке у смеју и ларми остављају обалу, оне, с људима заједно, наслањајући се својим широким грудима на укрштене балване, иду у округ, обрћу трунац и, помоћу коноца који се око истог обмотава, извлаче барку на суво.

Са обале, свуд унаоколо, чују се танка звона. То пансионери позивају госте на вечеру.

У Паору, 17. августа 1902. год.

Ст. К. Павловић

На пашитѣ

Антонъ Брут

У ноћи

х, како слухи покој пуни
Тамнину ноћи мирне,
Жалосно мучи старо дрв'ље,
Ни ветрић да га дирне.

Грана му свод се мрачан свио
Тамничке држи стене —
У густу мрак се празно губе
Од суза мутне зене.

На небу једва две три зпсале
Слабачко, благо зраче,
Облаци тавни док се муком
По црном своду влаче.

Благе и бледе, две их видим
Једине у тој тами
Анђели мира, тихо траже
Далеко, мирно, сами.

Гледам их... душа к њима тоне,
Слободна, лака, жудна...
Гледам: два ока сјајна, блага,
Анђела даљна, будна...

17. лирика 1902. год.

† Стеван М. Луковић.

Песимизам

У XIX ВЕКУ

(наставан)

он је одлучно, без икаквог премисљања, из топлих верских осећаја прешао у неку врсту дефинитивног и непомирљивог скептицизма, који није хтео да зна ни за какве неизвесности нити за какву борбу нити за какве аспирације с оне стране гроба, у које се с неким дршћућим задовољством увија лиризам великих песника, наших савременика.

Ничега сличног тим потресима душевним, том жалбењу, том дирљивом кајању нема код Леонардија. Остао је усамљен. И тек ако је по који пут с презирањем учинио какву илузију „од бојазни онога што је с друге стране гроба.“ Више Бога није ни помињао, а кад му је, као песнику, требала каква личност која би играла улогу Бога, он би је називао Јупитером. Само природа, тајанствени

принцип бића, блиска рођака онога Несвесног Хартмановог, стављала се према човеку у вечитим медитацијама песниковим о незаном свету. Само њој човек управља питања о тајни свега што постоји, а што је тајна и за њу као и за њега.

„Ми смо у рукама судбине, вели му она, на ма каква да је узрок томе, узрок, који ни ти ни ја неби могли разумети.“ Дакле Природа и Судбина, т. ј. оне слепе и неумитне Силе, чији се само рад осећа, али чије порекло почива у дубокој ноћи. Кад говори о љубопитству човеку поводом високих проблема, песник на један сасвим особени и чудноват начин доноси закључак. Руин-ке се мумије дигну за мало из својих гробова и причају нам како су умрле. „А шта је после смрти?“ пита Руин, али четврт сата је прошло и мумије ћуте.

На другом једном месту, у чудном једном дијалогу један Исландезац, који, пошто је беглао и од друштва и од природе наилази на Природу у дну Сахаре и ставља јој питања од којих је свако јадаше. „Што ме је и слала на свет пре но што ме је питала: хоћу ли ја на свет? Зашто се, кад је, вели, мене створила господарем, није бринула о мени? Шта хоће она? Какав јој је циљ? Да ли је рђава или немоћна?“ Природа одговара да она има само једну бригу и једну дужност: да обрће точак света у којем смрт издржава живот а живот смрт. „Па кад је тако, вели јој онда Исландезац, кад све оно што се уништава пати; кад оно што уништава нема никаквог задовољства и кад је и само, кад дође на њега ред, уништено, реци ми онда, а то ми још ни један философ није знао рећи, ко то онда хоће тако: коме је потребан тај несрећни живот света који се одржава смрћу и нестајањем свега онога што га сачињава?“ На то његово питање Природа није имала потребе да одговара, јер су га у томе два гладна лава напала и појела, чекајући да се и сами изнурени простру где на песку пустињском.

Ћутање је једини одговор толиком његовом љубопитству које се стално лупа о непролазне бране и губи у простору. Ето, то је прва стадија илузије Леонардијеве, или још боље читавог човечанства које он у себи носи. А тиме је показао колико су сулуде све наде које човек полаже у невидимо.

Па да ли бар човек треба да ужива у овоме свету, пошто нема будућности; да се труди да своје биће развије великим мислима и великим страстима; да жртвујући себе, биће своје споји било са отаџбином и труди се да она постане јуначна, снажна и слободна, било с неким другим створом коме треба предати самога себе и чију срећу увеличати својом личној срећом. Патриотизам, љубав, слава, нису ли зар све то разлози да човек живи и у пркос томе што је небо празно; нису ли зар све то сретства да човек срећан буде? И кад се већ треба одрећи којекаквих шимера у будућности, нису ли зар сви ти остали разлози довољни, нису ли зар баш они стварност права и то у свом најљешнем и најилементијем облику, и није ли зар и та стварност достојна да се због ње

живи? Истина је права да нико није више од Леонардија осећао у себи душу отаџбине своје.

Кад узме човек да чита његову *Ода Италији* чини му се, да слуша час каквога брата Петрарковог, час каквог супарника Алџијери-јевог. И несумњиво је, да је онај који је написао те стихове, који су урезани у срцима свих Италијана, које сви они понављају и који су, без икакве сумње, победноцу Новаре и Сан Мартина вредили колико и неколико батаљона добровољаца — не сумњиво је, да је тај био велики патриота, само патриота у очајању. Он је волео своју отаџбину али само ону из прошлости и није

развија а све оно што од будућности назирем такво је, да ми се наде претварају у снови и лудорију¹⁾.“ За кога су радили велики Италијани: Данте, Тасо, Алџијери? Чему је користио њихов толики труд? Једни већ више не верују у Отаџбину, а други су малаксали у борби. Па шта је и сам Данте урадио? Претпоставио је пакао земљи, толико му је земља мрска била. „Пакао! А који је то крај који не вреди више од наше земље? . . . . Па ипак лакше је и сношљивије зло које се трпи него чамотиња која гуши. О, срећан ли си ти, коме је плач живот био.“

Па и он сам при крају свога живота, бурлеском а

Др. Марко Николит

ПРЕД РЕЛОМ

веровао у њено васкрснуће. Пошто је затреним стиховима славио прошлу славу своје отаџбине, пошто је подигао успаване успомене о медичким ратовима и довршио несвршену химну Симониди — падао је разочаран пред заробљеном Италијом. И колико горчине у песмама његовим из тога доба! „О, славом увенчани претци наши, да ли још ма какве наде полажете у нас? Нисмо ли зар ми већ сасвим пропали? Можда вас, који сте у стању и у будућност да гледате, будућност ни мало не одушевљава? Што се мене тиче ја сам сасвим нао, и ничим нисам у стању да се браним противу зла. Тамна се будућност преда мном

у исто време и трагичном поемом својом, најдужом што је написао (у осам песама и скоро три хиљаде стихова) *Парализиомена Батрахомиомахије* сишао је у пакао. Њоме је и немилосрдно а и тужно исмевао патриотску илузију, која му је за мало срце брже кренула. И овде као и на другим тачкама може се пребацити песимизму то, што је рушио непоколебиву наду једнога народа, и тиме тако рећи вршио злочин и према животу и према Отаџбини и спречавао велике идеје и мушку енергију и човека и читавог једног народа. Италијанац би у њему

¹⁾ Ода посвећена *Angelo Mai*.

био боље задахнут по што је песник био само да се није предавао превременом разочарању, и да се до краја борио противу недаћа људских. На једно тријестак година после тога патриотизам би у њему савладао очајање.

Али у Леонардију не треба гледати само Италијанца, у њему треба гледати тумача читавога људства. Оне исте античке велике сѐни, које је он освештао својим лепим песмама, он је у исто време евоцирао да прокламују самима себи људорију свога јунаштва и ништавило свога дела. Млади Брут у једној оди од 1824. год. проклиње она пожртвовања која су била вера старога доба, и одриче се свога јаловог патриотизма.

„Умирући ја не призивам ни вас краљеви Олимпа и Косите, ни тебе неблагодарна земљо, ни ноћ, ни тебе последњи зраку црне смрти, о усменој потомства! Кад је хладни гроб био олакшан плачем и украшен речима и поклонима прљаве гомиле? С временом се само на горе иде и права је бесмислица поверавати трулом потомству нашем част великих људи и тражити у њима освету за толике преживеле несреће. Нека и даље око мене луна крилима црна птица, нека ме угуши, нека вихори страшни однесу моје познате смртне остатке, и нека у зраку нестане и мога имена и усмене о мени.“

Да ли вреди да човек због књижевне славе, за којом је и Леонарди по признању трчао, жртвује самога себе? *Парини* нам сасвим јасно указује у чему се састоји тај фантом. И читајући *Парини-ја* рекао би човек да чита Хартмана толико су слични аргументи оба песимисте. Нико неће спорити, вели Хартман, да за једно књижевно дело треба много труда. Генијални људи не падају с неба одмах савршени, и тежак је онај рад који је потребан да се генијални људи развију до потпуне зрелости своје. И ако су се после дугога спремања такви људи осетили јаки и спреми да створе што, једини им срећни моменти били су моменти зачећа тих стварања, јер обично после тих момената настаје борба идеје са материјалним остварењем сваке вештине. И кад свакога неби гонила воља да оствари своју замисао; кад амбиција и љубав за славом не би потстрекале аутора; кад га много које каквих обзира не би терало да што пре сврши своје дело, и кад се напоследку фантом чамотиње не би појављивао иза лештилука, — жеља за стварањем не би била довољна па да човек заборави све оне муке које прате вештачка стварања. Па тек она завидљива и индиферентна критика, и она тако скучена и тако мало компетентна публика! Нека се само човек зашита колико је људи који су у стању да озбиљно уживају у науци и вештинама.¹⁾

Те Хартманове речи могле би послужити као коментар аргумената у *Il Parini*. А свршетак је нарочито тежак: „Шта је велики човек? Име, које скоро не представља ништа. Идеја о лепоме с временом се мења, а што се тиче научних дела она се брзо заборављају и затрпавају бољим и савршенијим. Данас и најобичнији математичар зна више по што су знали и Галилеј и Њутн.

¹⁾ *Философија несвесног* III део, XIII глава.

Слава је дакле само сенка а генијалност којој је слава једина награда, проклетство је за онога коме је дарована.“

После тога остала је још само љубав, као једина могућа утеха у животу, или још боље као последња и најчвршћа илузија, и тек кад и ње нестане могуће је човеку уверити се о томе, да је живот овај рђав, и да и најсрећнији живот ништа не вреди. И љубав је заблуда као што су и остале заблуде, само она дуже траје од осталих, јер људи, разочарани у све остало, верују да у њој јединој има бар сенке среће. *Error beato* вели песник. Јест, заблуда, ал шта то чини, код нас она може срећнима да учини? Али она нас не може срећнима да учини и ако нас vara и непрестано привлачи к себи. Она је varка што непрестано траје, која, у колико је више свила срца наша, у толико нас у све веће очајање доводи. А са колико је речитости описана у *Ricordenze*, у *Risorgimento* и нарочито у *Aspasie* та борба човека с тим фантомом његове маште који се ни разочарањем, ни презирањем ни заборавом не да умолити! Позната је историја несрећне љубави песникове, коме је и љубав само била једна прилика више да пати и да очајава. У два маха нарочито срце му је заволело, и оба пута било је саломљено. И у почетку и при крају његова кратка живота фантом љубави прошао је мимо њега, и кратки зрак радости обасјао га је. А кад је нестало фантома за којег је песник држао да га више никад оставити неће — песник је остао и усамљенији и тужнији по долге. Шта ћеће? тај неспретни и роми песник само је био генијалан. Да је нешто тада питао песник Шопенхауера о овом свом случају, — он би му објаснио ствар с неколико речи: „Глупост, рекао би тај страшни хумориста, није никада код жена била људима на уштрб. Њима се попре генијалност не допада. И није никаква реткост видети како код жена много боље пролази какав обичан и ограничен човек по човек пуи духа и достојан љубави.“

У осталом шта се може и очекивати од жена? вели даље, сећајући се оног грчког епиграма који вели: да жене имају дугу косу а кратку памет.

С таквом бруталношћу Леонарди се није светио Аспазија; он је и у освети својој остао песник, само, и његова иронија, и ако је финија, није ни мало блажија. У тој својој елегiji и он увиђа да је у заблуди у којој су и многи други били, или бар они у којих је машта била развијена: он није волео жену но лепоту, од које, као што је веровао, један се зрак на њој задржао. Та жена била је слика маште његове, била је *идеја* слична жени коју је очарани љубавник у екстази веровао да воли. То није била та жена но једна *друга*, коју, и ако је био у њеном загрљају, он и даље тражи и обожава. И на послетку, увиђајући заблуду своју и видевши да се у објекту преварио, огорчен, без права напада жену. Ретко је дух женски узносно се до такве концепције, и на оно, што великим љубавницима инспирише њена лепота, жена и не мисли нити то може разумети. „У тако уским челима и

нема места за једну тако високу идеју.“ Лажне су оне наде што их кује преварени човек под живом ватром њихових погледа, и залуд тражи он дубоке, незнате и више но људске осећаје од ње, тога слабог створа. Не, ја тебе нисам ни волео, вели песник, већ ону богињу, која је и живела и умрла у срцу моме. Леонарди је и у своме *Pensiero dominante* оневао лепоту, ону *angelica beltade*, на чијој се варљивој слици оснива сва драг жене. Па шта је то, та лепота коју он тако слави? Шта је то, та ствар која је само идеја, само *dolce pensiero*? То нам он сâм вели: то је шимара, сенка једнога ништа

има и у оним страшно писаним странама Госпође Стаел, а у савременој књижевности постале су оне најомиљенија тема наших песника. Али нико се није више трудио да нас увери о томе чудноватом факту но Леонарди.

„Љубав и Смрт брат су и сестра, њих је судбина једновремено зачала. Тако великих и тако лених ствари нема више на овоме свету, нити их игде међ звездама има. Једна ствара највећа задовољства којих може бити у мору створова, друга пак умирује и највеће болове... „Кад се на дну срца почне да рађа страст љубави, у исто време с њом, у срцу се почне да развија и жеља за

Славолук у Београд. доњој тврђави

али, која се и као таква грчевито увија у нас и до гроба нас прати.

Ако је тако, т. ј. ако је лепота само шимера, ако љубав, која трчи за том шимером и сâма није ништа друго до шимера, до сенка сенке, ми смо онда у стању да разумемо један од најчуднијих феномена психологије љубави, а то је она неизбежна асоцијација те идеје и идеје смрти. „Љубав је јака као смрт“ — „жена је горка као смрт“ — те се меланхоличне речи често понављају у *Песми иссама*, у *Еклезиасти* и у *Провербима*.

Те асоцијације тако честе у инспирацијама Соломоновим, исто се тако често јављају и код лиричара. Њих

смрћу, пуна чежње, пуна бољивости. Зашто? Не знам. Али то је први ефекат праве и силне љубави. Чак и плашљива девојчица, којој се обично на само спомињање смрти коса на глави диже, дрско јој у лице гледа чим почне да воли, и у души, која још тако мало зна, осети сласти умирања осети неку *gentilezza del morir*.“

Потрудимо се сад да аналишемо тај чудновати феномен. Кад човек воли онда врло лакопустом овога света плаши погледе његове; отада за њ на земљи нема више жива створа без њега, тога новог, јединог бескрајног блаженства, које он у машти својој гледа. Осим тога залубљен човек можда предосећа оне слутње које ће у срцу

његову љубав да створи и неку борбу удружених људи, нада и друштва противу себе. На послетку можда је то она тајна слутња због есемерности свега људског, болно неповерење и према себи и према другима, страх од помисли да ће доћи дан када више неће волети нити бити вољен, а што је, за оне који воле, теже и горе и од нестајања за вечита времена. Факт је, да велике страсти инстинктивно осећају да на земљи нема довољно места за њих, и да ће под њима препући слабо срце које их је зачело. И с тога с чежњом се бацају у вечито нејасну смрт. Ето, то нам сугерира песник, чија мисао, и у наточ великих напора остаје нејасна, и у песми коју је посветио самоме себи *A se stesso*, у којој налазимо његов лични коментар о његовој разочараности у љубави и добрима овога света. „А сада, сада ћеш се за увек смирити уморено срце моје. Нестало је оне велике заблуде за коју сам веровао да ће за мене вечно трајати. Јест, не је нестало. Осећам да се у мени угасила не само нада, него чак и она чежња за слатким заблудама. Одмарај се дакле за увек. Доста си ударало. Ништа више није достојно твојих удара, нити је земља достојна твојих уздаха. Горчине ето то је живот и ништа друго, а свет овај само је блато. Одмарају се дакле и вечно очајавај. Нашој раси судбина је само смрт доделила. Од сада презири и себе и природу и ону скривену, бруталну силу, која без одмора ради на универзалном злу — презири бескрајну сујету свега.“

Сиромаш песник! Који је још то човек који није писао епитафе на гробу у који, држао је, да је саранио све срце своје, и који је још то човек који те епитафе није више пута демантовао?

(СВРШИЛЕ СЕ)

Стара песма

— ХАЈНЕ —

М а да тебе давно хладна земља скрива,
Ја те као и пре љубим непрестано,
Измучено срце тебе само снива
Лепо моје чедо — чедо закопано!

Једне летње ноћи, кад су бледа луна
И звезде ситне к'о адеми сјали,
Твоје лепо тело закоп'о сам туна,
Где су негда руже и љиљани цвали.

У шумици славуј, пратећ' нас полако,
Уздрхталим гласом песмице је вио,
Лишће са дрвећа трептало је лако
И молитву нежну шапутало тијо.

Мрак к'о црни вео свуда — на све стране
Борове и јеле густо је покрив'о,
А Лахор је, љуљко цветиће и гране,
И место измирне миомир излив'о.

На језерцу плаву, што лежи крај луга,
Нихале се лако језеркиње виле,
Ал је и њих моја обузела туга,
Јер су као стене оне хладне биле.

И месец је син'о, да с опрости с тобом;
Славуј, небо, звезде плакале су боно,
Ал кад сам се и ја опростио с гробом,
С црквице је трошне зајецало звоно!

Петроград.

Драгослав

Има да бира

од П. ПУЉА

К ад сам свршио и са студирањем болесника по париским болницама и отишао да се настаним у Понтеу на Сени, моја стара служавка, коју сам од свог претходника узео у најам заједно са кућом, двоколицама и једним коњићем, рече ми:

— Господин ће у Госпођи властелинки имати доброг клијента... Госпођа властелинка је добра, честита душа, само скоро увек је тужна и жалосна лица... Претрпела је велику несрећу: скоро јој је муж умро. Али има двоје лепе дечице, два мала мушкарца, које обожава. Господин ће јак вољети госпођу властелинку, кажем вам она је тако, тако љубазна!

Таква једна околност била је врло пријатна Парижанину, кога је оскудица у новцу натерала да живи у једном забаченом крају.

Одмах пођох да изјавим своје поштовање Госпођи... Вејах заборавио да питам за њено име... Стари замак у стилу ренесанса, укусно ресторираиан беше скривен у сред огромног парка великим, леним столетним дрветима. Беше почетак јуна. Приближујући се тој шуми у сред села, осећао сам се прожет неком чистом, одвећ пријатном свежином. Кад наиђох на гвоздена врата од парка, не знам зашто, мишљах, као да улазим — у неки виши идеалан свет, у неко прибежиште сањалаца, у којем све што живи мора да је боље, лепше, савршеније од осталог света.

— Ако господин хоће, рече чувар парка, да се потруди да пође лево, кроз алеју од липа, не далеко у грабовој шумици, наћи ће Госпођу Вилер и њену децу... Или господин можда жели да га пријавим?...

— Не не... хвала!...

И најлак поћох кроз хладовиту тишину великих дрвета, мучећи свој мозак именов: Госпође Вилер.

Госпођа Вилер! То ми је име познато. Госпођа Вилер?... Сећам се једне Госпође Вилер, коју сам пре две године, сретао у салонима мог учитеља, доктора Франшарда, великог специјалисте за нервне болести. Али њена слика коју сам хтео да представим себи остајала ми је нејасна.

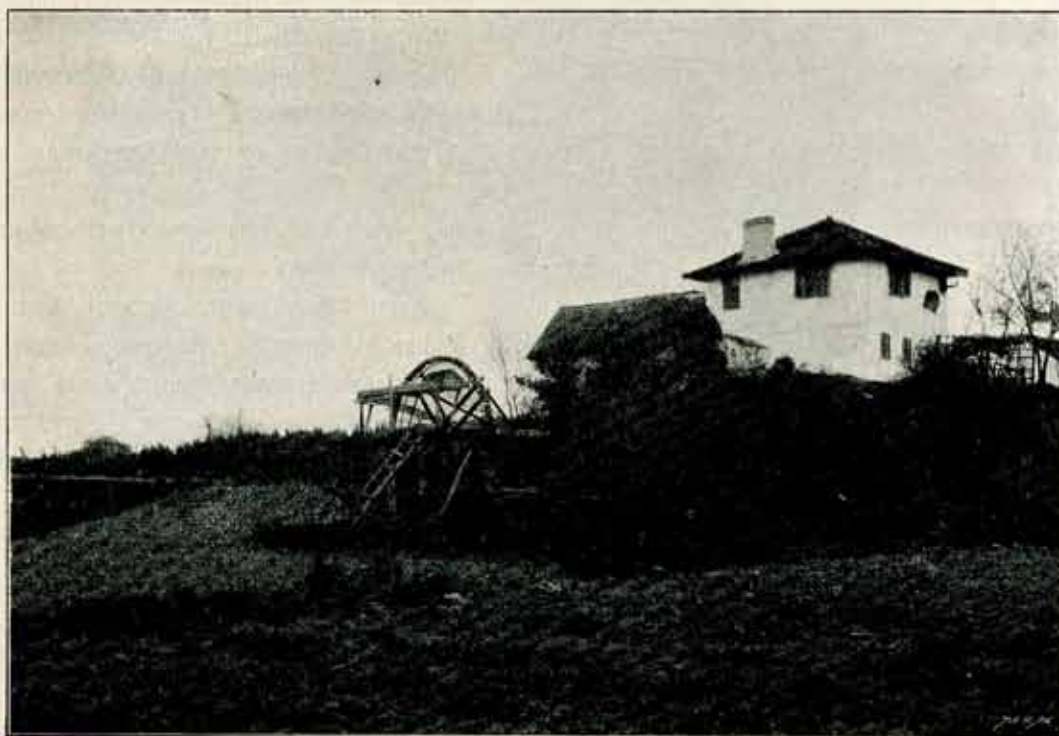
извинити, у толико пре, што знате да то говори мајка!... Ви ћете бити наш пријатељ, је л' те?...

Ја сам је најљубиво посматрао.

— Сигурно налазите да сам се јако променила од како ми је муж умро...

— Да, чуо сам за вашу несрећу!...

— Кад би све знали!... Али зашто? Своме доктору може се све казати, је л' те?... Дубоку рану у срцу носим г. докторе. Ја сам јако волела мога мужа, а видела сам га како умире, исцрпљен, издесен париским животом, грозницом, претераним и разузданим седењем ноћу, задовољствима, напрезањем у раду. Видела сам га како је умро готово луд, паралитичан. Имам двоје деце,

Баштовански долап крај Дунава

И тако мучећи се да изазовем њену слику, и не примећујући бејаш ушао у алеју од липа; и глас који чух; „Борђе, немој да се умориш, дете моје!“ учини, те се на једанпут сетих слике траженог лица.

Заиста, то је била она иста Госпођа Вилер, коју сам познавао. Жена од тридесет година, неизмерно милог и доброг погледа, са завојима већ седе косе преко слепих очију. —

Чим ме снази, познаде ме и приђе пруживши ми руку:

— Доктор Канзал!... ах! баш се радујем што сте дошли да се овде настаните!... Истина саможиво је од мене кад то кажем, пошто вас је доктор Франшар, који вас много воли, спремао за Париз. Али мени је тако потребан доктор и пријатељ за моју децу, да ћете ме

и једнако уображавам да и они имају клицу очеве болести. Зар то није ужасно?... Ах, непрестано ми је та мисао у глави, зар то није страшно мучеништво!

У то нам се приближише два малишана.

— Ето мога блага докторе!... Јован има шест година, а Борђе четири... Је л' те да су бледи?... Бојим се да им по неки пут нисам досадна својим бригама и препорукама.

Госпођа Вилер узе их обоје и љубљаше их.

— Ах! узвикну, они никад неће отићи у Париз, никад у ту провалију, која ми је њиховог оца прогутала... Ми смо овде већ осамнајест месеци, од како је Г. Вилер умро!... Растиће пред мојим очима, поред мене, на чистом ваздуху, ту у пољу, а после... после ће путовати,

путовањемо сви троје заједно... Али никад не у Париз, никад не у Париз!...

И тако се и даље разговарасмо о то двоје деце.

Та жена тако нежна и дражесна у тузи за својим супругом, страхујући за своју децу, за своја два ањелка, — мало бледа, с очима врло светлим и врло дубоким, — завета ме је дирнуло.

Два пут недељно, ишао сам у замак да обиђем и лекарски да негујем дечије здравље а морално лечим мајку, и кад год сам се враћао изгледало ми је да нисам дангубио, да сам ма и најмање улио наде, у срце и душу Госпође Вилер.

II.

Неколико месеца доцније, једном, око пола ноћи, дотрча к мени чувар из замка и пробуди ме:

— Г. Ђорђе је јако болестан!

Нисам баш веровао да је шта опасно, мислећи да је и та болест више мајчино уображење, али ипак одмах сам отишао у замак.

Госпођу Вилер нађох сву у сузама као луду. Чим ме виде узвикну:

— Ах, докторе, круп има!... Мој ће Ђорђе умрети!... Ходите, ходите, брзо!... Спасите ми га, спасите ми моје дете!

— Умирите се, молим вас, госпођо, то можда није ништа... Не губите присебност, јер тако нећемо ништа добро учинити... Хајдете да видимо нашег драгог, малог болесника.

На жалост! страшна дијтерија освајаше страховитом брзином гушу, грло и душник малог болесника. Сиве навлаке мембране гушиле су га. Био је у јакој грозници, и цео га већ надувен врат болео. Имао је и велике крајнике. Дисао је тешко, врло тешко.

У мојој малој ручној апотеци нисам имао серума.

Требало је отићи у најближу варошицу на десет километра даљине. И још је било питање: да ли ће га и тамо бити. Јер за тај антидијетерични серум доктора Руа, није се још тако много знало, тек се био прочуо.

Одмах наредим чувару замка да оде на коњу и потражи серум.

Наредим му још да донесе сав серум што га буде тамо нашао.

Очекујући његов повратак, ишчистим детету рану. Вадио сам што сам боље могао несрећне мембране, које сам могао да дохватим у гуши малог, али послушног болесника; затим спремих све што треба, за операцију, у случају ако би му претило угушивање.

Говорио сам с ауторитетом, наглашујући сваки слог, избегавајући сваку непотребну реч, кад год сам затражио што би ми требало. Госпођа Вилер знајући за сву опасност која је претила њеном сину; видећи мене тако суморног, и знајући да чиним све што ми је год могуће да јој спасем дете, пратила је, сваки мој корак, сваки

мој покрет, не говорећи ништа, слепо се повинујући мојим наредбама.

Најпосле успесмо, те помоћу неких лекова мали болесник поче дисати много лакше и заспа. Баш хтедох и Госпођи Вилер да наредим да се мало одмори и покуша да заспи, док се не врати чувар са серумом, кад, а из суседне собе у којој је био мали Јова, такође чух промукао кашаљ.

Потрчасмо к њему и кад тамо, а и он се већ почео да гуши. Погледам му у гушу: и он већ беше заражен страшином болешћу. Већ су се видели и знаци дијтерије.

Тело му је горело. Видех да ће га дијтерија у брзо освојити и да ће сутра ујутру и он бити у истом стању у којом је био и старији му брат.

Ах! докторе! јаукну Госпођа Вилер, и паде на једну наслоњачу, не могавши више ни речи да проговори. Била је у неком ужасном стању из којег, бојао сам се нећу је моћи повратити. После тога савлада је сан.

Ја онда пренесох оба мала болесника у једну собу, да би их обоје имао једнако пред очима.

Изгледало ми је да се шеталица на сату необично споро креће. Како? Зар је само два сата прошло од како је чувар отишао!? Још пуна три сата имао сам да чекам, — читава вечност!...

Слушао сам убрзани дах двоје малишана... Гледао сам Јованово црвено и надувено лице. Грозница га је све јача и јача тресла: болест је све више узимала маха. А сиром слабачки Ђорђе, био је жут као восак, и блед, врло блед?... И секунди су ми пролазили споро као и сати!... Серума још нисам имао... Страшно је било чекати!

III.

Госпођа Вилер, сломљена од умора, спавала је извесно време и пробудила се баш у тренутку, кад се чувар вратио.

— Дајте!... дајте брзо!... рекох му.

Инструменат је био готов. Већ се свањивало, и дневни, ружичаста светлост улазаше у собе кроз спуштене завесе... Та светлост, поврати ми наду... И једном и другом болеснику ушприцаћу по два пут серум, и пошто је зора тако весела, тако свежа, и драги ће малишани бити спасени!...

Чувар ме одведе у један ћошак собе и тихо ми рече:

— Господине, био сам у обе апотеке, и само сам ово добио...

И показа ми само један флакон серума.

— Шта само један! узвикнух ја... Па то тек ако буде довољно само за једнога од њих!... У то, почеше да ударају звона на јутрење... Као да мртве оглашују!... Дошло ми беше да их зауставим, та звона, која су ме плашила и због којих задрхтах. Али она једнако удараху...

Шта да радим, питао сам се, шта да радим, кад у том флакону има живота само за једног од њих сиротних малишана?!...

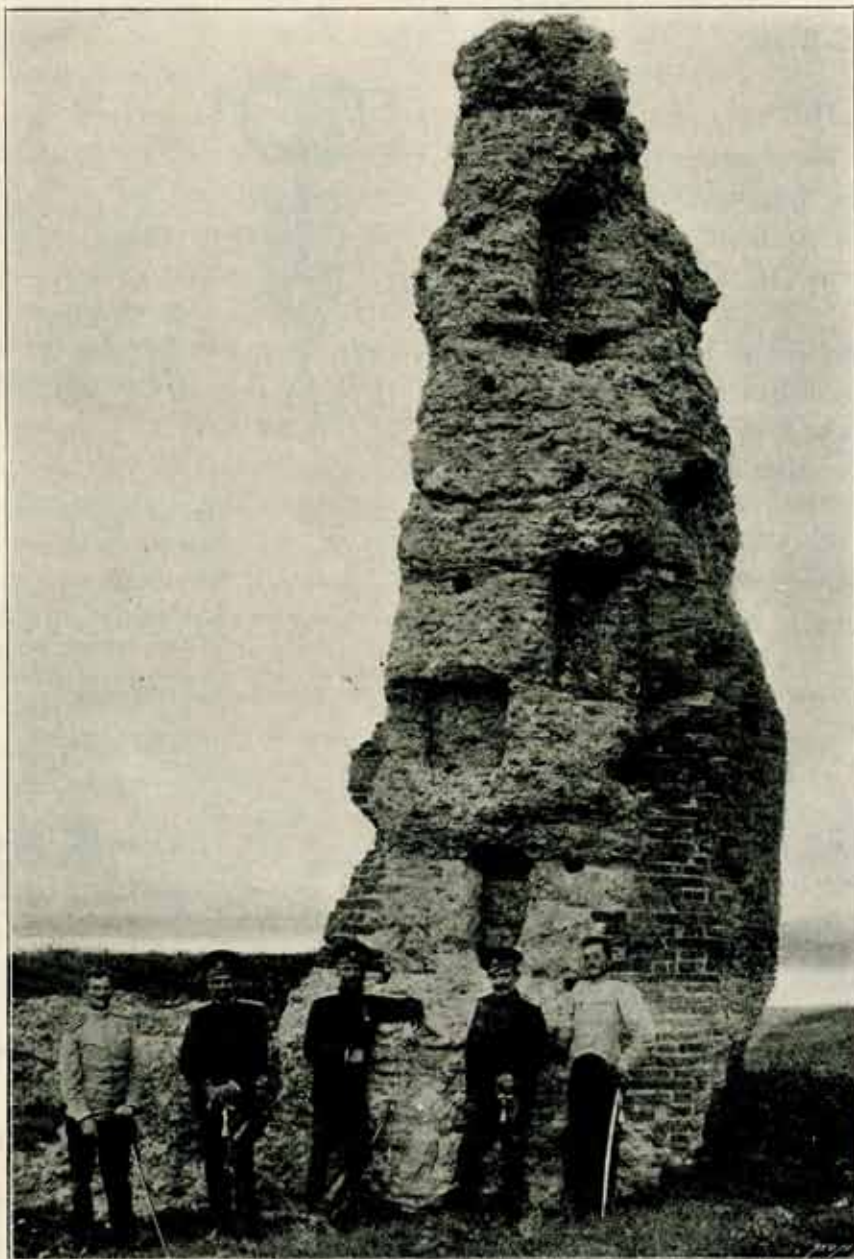
Нисам више ни видео јасно... Шта ће радити сирота мајка, кад чује, а треба јој све казати!...

— Госпођо, рекох јој!... само смо један флакон серума добили!... У њему је само толико, да се један живот може спасти!...

— А они су обоје у опасности, је л' те?... Реците ми, не крите ништа!

— Ја дакле треба да изаберам, ја мајка... да изаберам: које дете да живи, а које да умре!... Ах! Воже мој!... Ви то питате мене, који да живи од ово двоје мојих малишана?... А да ли је то могуће!?!... Знате ли, да ако једно од њих умре, да и ја нећу моћи више живети.

Била је као луда.

ОСТАЦИ ТРОЈАНОВА МОСТА НА ДУНАВУ

— Да, госпођо, обоје су у опасности... а као што видите, имамо само један флакон серума.

Она ме погледа право у очи.

— Дакле, хоћете да вам кажем које дете да ми спасете?... То ви тражите од мене?... Зар не можете на двоје да поделите тај серум?...

— Било би у залуд!

— Не, не! настави, ја нећу да бирам!... Зар једна мајка може да бира између своје двоје деце!... Не, не, нека обоје умру, и ја ћу умрети с њима.

— Или не, ја ћу их сама спасти... Љубићу им уста, усисаваћу у себе болест њихну, и даваћу им да дину ваздух из мојих груди!... Да, да, они ће живети!... Или ћемо све троје умрети!

Ја покушавах да је мало умирим.

— Јесте, Госпођо, стање је ужасно и верујте ми, и ја трим и осећам као и ви... Али зар треба имати осећања на да човек види у каквом се положају налазите. Положај је страхан, али, Госпођо, време пролази!...

— Али то су моја деца, моји синови! јаукну она... Ја их обоје подједнако вољем... обоје подједнако!... Ја не могу да бирам!... Радите што хоћете!... Ђорђа! Јована!... Ах! чекајте, оставите ме, не мучите ме више!...

— Ђорђа или Јована, Госпођо?

— Али ја ћу полудети, кажем вам?... Ђорђа!... Јована!... Не, Ђорђа... Ђорђа!... Ах? ја сам полудела!

IV.

Петнајест дана после овога што се десило, Г-ђа Вилер била је једнако у неком бунулу, обузета неким страшним привиђењима. Пратио сам сваки њен поглед и тражио да видим да ли је свесна, да ли зна шта се дешавало око ње.

Међутим њено мајчино, толико измучено срце могло је да се весели и радује, јер обадва малишана беху оздравила, или боље рећи спасена и на путу оздрављења.

Ја сам био ушприцао серум само Ђорђу; али Бог се сажалио, и да не би мајчино срце препуцало од туге и бола, Бог избави обоје деце од страшне смрти.

Шеснајестог дана, изјутра Госпођа Вилер била је мало мирнија, и после неколико тренутака освестила се и ја јој рекох:

— И Ђорђе и Јован... спасени су!

Она се исправи и неизмерно нежно погледавши ме, рече:

— Обоје спасени?!... Затим поново клону.

— Не... Ви ме варате!... умрли су моји мали анђелчићи, умрли су!...

Да би је разуверили донесосмо јој оба малишана. Њихово миловање и љубљење брже је излечи него сви лекови и сва уверавања.

— Видите, докторе, Бог је добар! рече ми после неког времена... Ја бих умрла, да је Јован умро... Мене би савест гризла што сам избрала, што сам показала више љубави спрема једног, него спрема другог!... Ја бих умрла!... То је страшно било, кад сам казала да Ђорђе живи а Јован да...

— А зашто сте баш Ђорђа били изабрали, запитих је?

— Али за Бога била сам као луда.

— Па ипак реците ми зашто?

— Знам ли ја шта се у мени догађало!... Боже мој! Ја сам их подједнако вољела!... Али чинило ми се као да сам чула некакав глас, који ми је шапутао: Ђорђе је млађи!... Јован је старији!... Јован је био више мажен и вољен него Ђорђе; Јован је дуже времена био љубљен!... Ђорђе је млађи, Ђорђе је слабији, Ђорђу је потребно много, много љубави!... Била сам као луда, кажем вам. Молим вас не говоримо више о томе!...

Бог је био добар, и ето, дозвољено је да их обоје спасете... да нас све троје спасете!...

Сирота, сирота мати! какво страшно, какво је ужасно било то њено искушење!

С ФРАНС. ПРЕВЕЛА М.

Две песме

1.
и се мени јави у дане очаја,
Кад је вера пала и нестало наде,
У живота борби да ми снаге дадем
И године моје да озариш младе.
Ја не могу теби приступити драга,
Да ти кажем хвала, да за поглед молим,
Ти из мојих уста никад чути нећеш
Ни колико патим ни колико волим...

2.

Оно што си мени била
Казати ти нисам смео,
Нит сам знао да л' си знала
Кол'ко сам те заволео.
И што више мину дана
Све сам мање био оран,
И једног ти рекох дана
Колико сам — љубоморан...

Влад. Станиславовић

Етнографске белешке

о аустријским Србима из почетка прошлога века

приопео

проф. РАЈКО ЈЕРУШЕК

(СВРШЕТАК)

поље обрађују женске а производ њихових вештачких руку њихово је одело, а и одело људи који су доста лени. Врло вешто умеју женске ткати, вести, шити и бојадисати. Као код других народа илирских, и овде су жене од мужева презрене, а кад рађају, остављене су доброј срећи без помоћи. Славонци су у опште чистији од других сродних племена, јер се радо купају. У сваке врсте болести најобичлији лекови су: вино, ракије, пуштање крви и врачања. Иначе лече своје грознице и разним травама. Исто тако лече и марву.

Свадбени су обичаји као и у њихових суседа. Момак, који је заволео девојку, шаље сазиваче, који питају: сме ли посетити кћер у кући њезинога оца? Ако му се то допустити може слободно кроз 14 дана поћи у кућу а последњи дан треба, да изјави, дали ће се венчати са девојком и колико ће за њу платити; иначе не сме више преступити праг њезине куће. Ако се заверио с девојком, пошаље посланика, који заште потврду обећања у оца девојкина. Ако је и ово постигао, онда се изаберу старији људи као кумови и девери, па се врши веридба о ком бладану, а никад се није чуло, да је ико прекршио своју реч. Кад је све ради мираза уговорено, позову се гости на свадбу и одреди се дан венчања. Невеста изађе из куће, као у осталих племена, и уз пут много се пуца из пушака и пева; цвећем се ките сви сватови. Кад ступа невеста у цркву, стави јој се круна на главу и доведе се пред олтар где се врши венчање. У некојим пределима треба да се невеста врати са копреном у кућу очеву, па јој онда мајка или отац пред ручком скину копрену. У другим пределима носи невеста копрену осам дана пред веридбом. На гозби је много здравица и сиромаша. Невеста пољуби осам дана пре свадбе свакога мушкарца којег сретне. После ручка играју коло по два и два. Пред вечер отиду по мираз који прате цигани свирачи. Цигани и кувају; само колаче и пециво спремају саме жене. — О божићу носу свакога, когод преступа праг куће, шеницом у знак плодности. О крштењу врше се исти обреди, као и код осталих Срба.

Обреди и обичаји код сахрањивања мртваца исти су као и код Личана и Хрвата. Жене наричу и певају своје мртвачке попевке. Мртвацама дају попутницу, а после укона госте се заостали. И Славонци међу на гробове камење са нацисима, кретовима и другим сликама, или саде дрвеће по њима. Мушки су понајвише војнички одевени, а иначе се јако разликује ношња у различним крајевима.

Најобичније је одело ово: у место калпака носе црвенкапу као Личани. Рубач или кошуља сеже до колена. Преко кошуље носе „подхаџицу“ од беле чохе и око тела појас од коже или од вуне. Сукња (хаљина) је бела или модра, и преко свега тога међу пастири зими лети још и кожух или „бунду“. Зими је храпава страна изнутра, лети споља. Глатка страна бојадисана је смеђе, а вуна најчешће модро. На место овратника међу на кабаницу читаву кожу црна или сива јагњета, на коме остају и глава, рогови и панци. Кад је време лоше, навуку ову кожу преко главе. Ноге су обувене у опанке.

Девојке ходају гологлаве, а удате жене плегу косу у витице те је покривају печом. Остраг је печа скончана или свезана, а спреда су намештене игле, којих су главице начињене од разнобојних стаклених корала. Око врата намештају дрвене корале, по негде и гајтане са медним кретовима и златним или сребрним новцима. Кошуље су им око врата и на шавима укусно извезене. Лети носе само ћечерму од беле вуне или преник, и гуњ од тамно-смеђе чохе, који је обрубљен траковима од бојадисане вуне.

Место веза имају много пута нашивене разнобојне крнице, које су намештене са много укуса. Бела сукња иста је као и у осталих јужних Словена. Преко ње носе још и „шампер“ који долази до цете. Јоне су од модре боје, а „препасници“ од катуна са цвећем. Жене су обучене у високе црне или жуте чизме, многе сиромашније носе и опанке или дрвље од лјак. Жене имају на путу вазда преслицу.

У 15. глави своје књиге описује Насquet арнаутско племе „Клемента“, који се доселише у Славонију после г. 1737. заједно са многим породицама српским, босанским и бугарским под патријархом Арсенијем Јовановићем. До 20.000 сабрало се исељеника код Баљева, кад Турци из заседе навалише и посекоше све осим једно 1000. душа. Међу тима било је и око 300. Клемента, који се под водством попа Симе населише по Срему у селима „Хртковцима“ и „Никинцима“. Ови су Арнаути католичке вере, а било је у три друга села и православних Арнаута. У оба ова католичка села било је за Насquet-а 9 породица, (Фиса). Њихов је стас витак, образи правилни, жене су у младо доба веома лепе и драгесне. Клементи су поштени, верни, храбри и побожни, али и осетљиви, љубоморни и охоли. Њихов је језик некаква збрка речи из најразличнијих језика. Ретко или никако се не догађа да која девојка посрне. Људи су истрајни и послушни војници. Клементи се баве о пољској привреди и сточарству, а особито овчарству. Довели су собом из Албаније и своје свилоруне овце. У некојим пределима сремским чувају жито у подземним рунама, које су ископане у облику звона и ижежене ватром, тако да су тле и стене испечене и граде као неку тврду кору у руни. Осем таљига праве све, штогод спада у покућство; жене преду, тку и бојадишу. Њихови су станови чистији и удобнији од суседских. У свакој кући има задружно по више породица. — Жене верују у вештице а некоје и да се може повратити изгубљена невиност ако дотична пије воду из неког бунара названог „Карата“.

Обичаји код венчања исти су, као у осталих јужно-словенских суседа. Мираз невестин сасвим је незнатан. Кад воде младу у цркву и после у одају, скрива се иза пећи, иза које је ухвати. О свадби много се игра. Момци и девојке намеће се у два реда. Свака девојка метне леву руку на раме мушкарца до себе па сви певају. Онда приступе два момка са голим ханџарима, скачу, а из врсте приступи женска са свилоном марамом у свакој руци па се, остајући вазда на истом месту, окреће сад овому сад оному играчу. А све се то у пређашње доба вршило уз певање без свирке. — Код рађања — крштења и укона нема посебних обреда, само кад се роди дете пуцају из кубуре. —

О свечаним приликама носе људи црвенкапу на кратко ошишаној глави. Око врата носе црну ограницу. Преко рубаче међу дугачку сукњу без рукава, која сеже до колена, а на прсима је отворена, да је преко главе метну на себе. Ова кошуља слична сукњи од црвене је

материје начињена. Преко ње носе бео гуњ са разнобојним оворотником и малим пуцима и гајтанима. Око тела мотају више пута разнобојан пас. Чакшире су широке а од колена на више омотају разнобојне крпе, које су нагнуте попут чарапа. На ноге обувају опанке без чарапа. Оружани су пушком, сабљом, ханџаром и кубурама, а неки још и буздованом. —

Женско одело врло је шарено. На глави носе жене и девојке руб' (мараму), свиден или пртен, са китама. На темену ушлетен је у косу сребрни накит или цвеће. Око врата наизане су бисерне куглице (пош). Кошуља је дугачка, али тако тесна, да жене не могу правити великих корака. Вечерма на прима сва је посута сребрним новцима. Хаља је од првен чохе, сеже до кукова и ошивена је ресама. Рукави сежу само до лакта, а ови су омотани као и ноге од колена на више, разнобојним крпама. Око реса нашивене су шкољке (сургаа монета), а од пазухе до лакта прапори. Каткад накићена је хаља још и стакленим комадићима, свиленим китама и сребрним премом (ширјат). Око трбуха носе двојни пас од црвене чохе (постат) и над овим ужи пас од коже (брент) окићен многим гвозденим или медним прутућима и железним ланцем. Среда носе вунену многобојну препаћу (Покојна) са ресама обрубу, а страга свилену мараму (Хунтлинг). На ногама обувају опанке као и мушкарци.

Последња глава у „Насqueta“ и „Јана Паноника“ говори о *Рацима или Србљима*. Они се одликују крепким стасом, леним обрима и чврстим здрављем. Они живе слично као и Грци од разних врста лука, од свеже и сушене рибе, а једу мало меса. Радо пију каву. Они су сретни и вешти трговци и пољоделци. — Године 1597. позвала је штајарска земаљска област 40 српских породица из Босне и Србије на их населила у близини Вараждина. — (Збиља су још и сада у оним покрајинама, где иначе сада народ словеначки говори, људи српскога типа; а и имена његова подсећају, да су се населили са стране). Срби живе у великој слози, јер су подчињени туђим господарима; врло су побожни иштују попове. Уз то врло су поносни, и ради жена, које су врло љубазне нарави. Међу њима има врло имућних људи и ови помажу своје сиромашне земљаке. Куће су им чисте, а пред њима имају пећи за крух и купатила. Они троше врло много на украсе својих богомоља. Доста су мирне људи. Врло оштро врше црквене законе о посту. Њихове су забаве бацање камења и гађање у нишан. Отменији воле свирку. Врло много држе до тога, да су гробови драгих покојника лено искићени. Где немају звона (најме у Турској), позивају вернике у цркву ударима о дрвену даску (клепала). Њихове су свадбе више или мање скупе. Понајвише у Србији не добивају девојке мираза, већ треба, да их младожења откупи од родитеља. Кумови и девери и старешина обављају своје послове и у њих. У цркву вагда иду сватови на коњима. На челу јаше војвода затим барјактар са заставом. За њим невеста, а на десној страни старешина, на левој „сватник“. За њима велики број при-

јатеља познаника и рођака. Вагда се пуца из пушака. После венчања обиду кладенци три пута олтар, па онда их нуде вином.

Ручак је од печене јагњетине, рибе, слаткога, ит.д. а напокон игра се коло. О неоскрвњености не траже доказа, јер су о њој дубоко осведочени, док је девојка не удата. Кад се дете роди, метну га одмах три пута у воду. После смрти положи крај одевенога мртваца дуванкесу, нож, виљушке и различну сирову, што је употребљавао у животу. Онда долази удовица и нариче. „Зашто си ме оставио? Било ти је свега доста“ и т. д. Онда метну мртваца у сандук, однесу на гробље, где га последњи пут пољубе и оплакују. Отмени Срби балзамују своје мртваце, сиромашнији облију их вином и уљем. Онда, кад је мртац сахрањен, чисте се седам дана, а сви рођаци су присутни. Ако је био покојник богат, закољу и вола и нахране њим сиромаше. Слични обреди се врше, ако умре жена, али много једноставније.

Ношња српских сељака слична је ношњи у Ускока. На глави црвен-капа (фес); коса је или снлетена или кратко ошишана, и брци на уснама. Врат им је го, на телу кратка кошуља, преко ње сив, модар или бео хаљинац, ретко накићен разнобојним гајтанима. Пошто немају ценова, вешају преко рамена вунену или кожную торбу. Хаље су тесне, од беличасте вуне; на ногама су назувице. Пашу се обичним пјасом; а иза овога вири нож или мала'секира. Трговци се носе онајвише „à la française“.

Због тврде земље ору на стрмим обронцима често са шест до осам волова, и зато треба да уз један плуг бар три човека иду.

Одемо у жена различито је по сталежу. Жене носе на глави белу мараму девојке црвену капицу, а невесте изнад капице још и белу мараму. Мараме је обрубљена разнобојном вуном а два краја висе преко груди окићена малим китама. Коса је снлетена у две снажне витице у које су често ушлетене шкољке, прстење и новци. Да неби били неугодни код прегивања тела, ове су витице причвршћене за одећу. Врат им је го, или окићен огрлицом од стаклених куглица. Кошуља је закопчана спреда пјлом, или мајтом, а ретко извезена црвеном вуном. Преко кошуље носе садак, на рубу извезен разнобојном вуном или ошивен траковима. Око паса утегнуте су обичним појасом или прегачом. Жене носе црне чарапе; девојке разнобојне; опанци без назувака обично су обување.

Најзад наводи Насquet још једну песму Раца или Србала коју зове народном. Али та песма нити је сложена у народној мери, нити је језич њен српски народни, него славеносерпски. Песма почиње овако:

„Зоря оутренна взишла,
Ка мнѣ миленька пришла,
Съ него оутѣхи прилетѣли.
Птички громче већ заплѣли,
День веселія насталъ.“

Тим је свршен опис југословенских или иларских племена и код Насqueta и Рампоника. —

У сијању плавом
Звезде тону све...
Кроз румену маглу
Први зрачак зре.
И расена таму
Сиве ноћи траг;
И таласа шуму
Лахор свеж и благ.
Петли звучно поју,
Већ се диже све...
У последњем даху
Бледа нојца мре,
А с њенога гроба
Шири сјајни лет,
Васкрнула зора
Кроз пробуђен свет.

Војислав П. Бошњакović

селији човек у овој суморној и мрачној насеобини зове Зазубрина.

То беше плећат, дебео човечуљак, црвена лица и висока чела, испод кога су вазда живо сијале крупне, светле очи. Шубара му на потиљку, а уши некако смешно штрчаху поред обријана лица. Крајеве вратне мараме никад не завезиваше, нити куртке запучаваше. Сваки покрет његових мишића испољаваше душу неподобну за чаму и нерасположење.

Вазда насмејан, живахан и разговоран — био је кумир тамнички. Њега је увек окружавала група суморних другова, те их је он веселио и разгаљивао чудним, неочекиваним сценама, улепшавајући својим искреним весељем овај тужни и досадни живот...

Једном извиде из своје комора са три пацова, запрегнута врицом. Зазубрина трчаше за њима по двориншту,

Н. Равос

Зека Буљубаша

Зазубрина

— М. ГОРКИ —

Кругли прозор моје ћелије гледао је у тамничко дворинште. Био је врло високо од пода, али, прикучив сто уза зид и попевши се на њ, могао сам видети шта се доле ради. Изнад прозора, под стрејом, голубови су свили своје гнездо и гукали над мојом главом, кадгод бих гледао у дворинште.

Имао сам довољно времена да са своје узвишене тачке познам тамничине становнике, и дознао сам, да се најве-

вичући да путује на тројци. Пацови, збуњени његовом виком, бацаху се на све стране, а гледаоци, посматрајући тога дебељка са његовом тројком, кикотаху се као деца.

Он је зацело мислио да је на свету једино ради увесељавања људи, те се не би гнушао ничега само да то постигне. Његово би проналазаштво по некад било ужасно. Један пут прилепи нечим за зид косу некога дечка, притвореника, који је дремао седећи на земљи уза зид, па кад се ленак засуши, он га нагло пробуди. Дечко брзо скочи на ноге и, ухвативши се танким, мршавим рукама за главу, паде на земљу плачући. Апсентици се кикотаху, и Зазубрина беше задовољан. После тога ђиримири дечка који беше оставио на зиду приличан прамен своје косе... Осим Зазубрине, у тамници је био још један љуби-

мац — риђе, угојено маченце; размажено и живо створење вазда готово за игру. Излазећи у дворинште, притвореници су га сваки пут тражили и подуже се њиме забављали, предавајући га један другоме у руке, трчећи за њим по двориншту и допуштајући да им гребе руке и лица. —

Кад би се појавило маче, оно би одвратило пажњу од Зазубрине и овај није био тиме задовољан. Зазубрина је по души био уметник и као такав он је био самодубив, што је нераздвојно од талента. Кад се његова публика заносила мачетом, он је остајао сам. Сео би у двориншту гдегод у углу и онде посматрао другове, који су га у тим тренуцима забрављали. Чинило ми се као неизбежно, да ће Зазубрина, у првој згодној прилици, убити маче. Жалио сам тога веселог притвореника, који је толико жудео да увек буде средиште људске пажње. Од свију човекових тежњи ова је најгора, јер ништа не убија душу тако брзо као жеља допасти се људима.

Кад си у тамници, интересује те чак и живот печурака на њеним зидовима. Разумљиво је, према томе, зашто сам тако пажљиво гледао доле у двориншту ту малу драму, ревновање човека према мачету; појмљиво је и нестриљење с којим сам очекивао расплет. Расплет је настао и одиграо се. Ево како је то било.

Једног топлог дана, кад притвореници изидоше из својих станишта у дворинште, Зазубрина виде у једном углу ведро са зеленом бојом, које беху оставили молери, што бојадисаху кров на тамници. Он приђе ведру, помисли, помисли, па замочивши прст обоји своје бркове. Зелени бркови на његову црвеном лицу, изазваше општи кикот. Неки се дугоња хтеде користити Зазубринином идејом, те стчеде бојити своју горњу усну, ну Зазубрина, бркнув у једру, хитро му замаза све лице. Дугоња фркане и махаше главом, Зазубрина понграваше око њега, а гледаоци се смејаху их свега гласа, храбрећи свога забављача одобравањима.

У тај мах појави се у двориншту маче. Оно идаше лагано, грациозно одижући шапце и машући заковрченим репом. Ни мало се, занета, не бојаше да га не прегази ова руља, што бешњаше око Зазубрине и оварбаног дугоње, који се труђаше да отре с лица ленииво мрсно зеленило.

— Браћо! — кликну неко. — Мишка је дошао.

— А! Мишка, несташко један!

— Мацо, мацо!

Ухватише маче и оно идаше из руку у руке, свуда радо примљено.

— Их, како се најео! Колики му је трбух!

— Али како брзо расте!

— Гребе, ђаволак!

— Пусти га! Нека сам скаче...

— Добро, ја ћу подметнути леђа... Скачи Мишка!...

Око Зазубрине не беше никог. Стојаше сам, отирући боју са бркова, и погледајући маче, које скакаше с једних леђа на друга. Кад би неко осетио да маче хоће да

застапе на његовим леђима, он би се онда стресао, те би оно морало скочити на суседна леђа. То је било врло забавно за све, те се смех проламао непрекидно.

— Браћо дајте да обојимо маче! — чу се Зазубрин глас. Тај је глас тако звучао, баш као да је Зазубрина, предлажући ту забаву, уједно молио да пристану.

У гомили наста жагор.

— Али оно ће се од тога угушити! — напомену неко.

— Од боје? Баш погоди!

— Мажи, Зазубрина! Само живо!

Шлећати малина, светло-риђе браде кликну одушевљено:

— О, сатана, шта је измислио!

Зазубрина већ држаше маче у рукама и идаше к ведру певајући:

Нуто, браћо, нуто сад,
Риђег мачка нови јал.
У зелену хоће боју
Да промени длаку своју.

Груну експлозија смеха. Држећи се за бокове, притвореници се распришташе, те сам могао видети како Зазубрина спусти маче у ведро, придржавајући га за реп. Он понграввајући продужаваше:

Зар ти није кума жао?
Не научи мјао — мијао!

Кикот је растао. Људи су цикали и стењали; гушећи се смехом, задували су се. Овај јак, безбрижан смех проламао је ваздух, сагибао и потресао тела ових људи, и појачавајући се свакога трена долазио скоро до хистерије. Са прозора женскога одељења гледала су насмејана лица. Надзорник, прислонив се леђима уза зид, истурно свој дебелу трбух, и, придржавајући га, смејао се громовитим басом гушећи се.

Од смеха људи су се разишли на све стране око ведра. Правећи ногама смешне покрете, Зазубрина певаше:

Хајд поскочи живље, јаче!
Сива мачка има маче;
Било риђе, сад не оста,
Јер зелено маче поста!

— Доста, ђаво те растргао! — кликну онај са светло-риђом брадом.

Али Зазубрина се беше занео. Око њега је грмео разуздан смех. Зазубрина је знао да је баш он тај, који натерује све њих на толики смех. То се сазнање јасно огледало у сваком његову покрету, у свакој гримаси његова немирног лица, те му је све тело треперило од слаткога тријумфа. Он већ држаше маче за главу, скидајући му са длаке сцећену боју, и у екстази, као уметник, који зна за своју победу над публиком, играше и импровизоваше:

Брже, браћо, похитајте,
Календаре амо дајте:
Треба цини име дати —
Од сад ће се друкче звати!

Све беше насмејано око ове руље притвореника, обујмљене разузданом веселошћу: осмехиваше се сунце на окнима тамничких прозора са гвозденим решеткама, осмехиваше се плаво небо над двориштем, на чак као да се и стари, прљави тамнички зидови осмехиваху осмехом оних бића, која морају гушити у себи сваку веселост, на ма колико им она у срце продира. Кроз решетке на прозорима женског одељења гледале су жене; и оне се осмехиваху, те им се зуби блистаху према сунцу. Све се около некако препороди, збаци са себе досадан суморан тон, што навлачи тугу и чамотињу, и оживе под утицајем смеха, који, као и сунце, чини да чак и блато изгледа лепше.

Спустивши зелено маче на траву, која, пробијајућу између камења, шараше двориште, Зазубрина, узбуђен, задухан и знојав, тераше и даље своју дивљачку игру.

— О, цето, како он то вешто! — рече риђи младић. Ђуди посматраху свога забављача пресићеним погледом.

— Мау, мау! — учини онај дугоња, машући главом пут мачета, и погледа другове. Они, посматрајући маче, ћутаху.

— Зар ће оно целог живота остати зелено? — упита дугоња.

— А колико ће још живети! — додаде један сед, висок притвореник, чутивши поред Мишке. — Ето испустиће се на сунцу, длака ће му се улепити и онда ће липсати.

А маче маукањем параше срце, изазивајући реакцију првашњем расположењу.

Кула Тодора од Сталаца

Ну смеха нестајаше. Било га је сувише и он је заморио људе. Још би по који хистерички цикнуо, неки продужаваху кикот, али већ с паузама...

Најпосле насташе тренуци кад су сви ћутали, осим Зазубрине, који певаше, и мачета које тихо и жалостивно маукаше, пузећи по трави. Оно се бојом скоро не разликоваше од траве. Тело му беше глатко а глава му изгледаше већа, и оно, — јамачно га је боја осленила и укочила му мишиће — дрхтавим шапицама, смућено гмизаше по трави, застајкујући, баш као да се лени за њу, и непрестано маукаше.

Еј народе, што си стао?
Нам зеленко у зло прао!
Риђи маџан жури, граби,
Збунио се, не зна шта би?

објашњаваше Зазубрина мачје кретање.

— Да угине? ... — упита дугоња. — А кад бисмо га окупили?

Нико му не одговори. Маче се вуцијаше поред ногу ових грубих људи; жалосно беше гледати га на оним мучкама, а помоћи му се не могаше.

— Фу... у... у! ја сам се опекао бојом! — викну Зазубрина, прунувши се по земљи. Нико га не погледа.

Дугоња приђе мачету, подиже га, али га одмах и спусти на траву, рекавши:

— Све је у ватри...

Затим погледа другове и жалостиво проговори:

— Ето Мишке! Нећемо га више имати! Зашто смо убили животињицу? Сад...

— Ну, опоравиће се зацело, — рече риђи. Зелено ружно сторење једнако гмизаше по трави, посматраху га

двадесет људи, али већ ни на једном лицу не беше ни трага од осмеха. Сви се беху снуждали, ћутаху и изгледаху тако јадни, као ово маче: баш као да им је оно казало своју патњу и они осетили његове муке.

— Опоравиће се! — подсмехну се дугоња, — Ето... Имали смо Мишку... сви га вољасмо... Што га мучите? Хоћете да га убијете...

— А ко је све то? — злобно викну риђи, — Овамо тога ђаволског обешевача!

— Али ви сте сви на то пристали! — рече Зазубрина помирљиво.

И он се згрчи баш као од зиме.

— Сви! — ругаше му се дугоња... — Ти си сам крив!...

— Не мучи ти, телеце, — мирољубиво саветоваше Зазубрина.

Седи старац узе маче и, брижљиво га разгледавши, напомену:

— Кад бисмо га окунали у петролеуму, боја би се скинула.

— А ја мислим, узети га за реп и бацити преко зида, — рече Зазубрина, па, осмејкујући се, додаде:

— Врло просто!

— Шта... а... а? — рикну риђи, — А кад бих ја тебе бацио?... Хоћеш?

— Сатана! — викну дугоња и, узевши маче из старчевих руку, отрча некуд. Старац и још неколико људи пођоше за њим.

Онда Зазубрина остаде сам опкољен људима, који га злобно и жалосно посматраху. Као да од њега нешто очекиваху.

— Та ја нисам сам, браћо! — тужно одговори Зазубрина.

— Ћути! — цикну риђи, обазривши се по дворишту, — ниси сам! А ко још?

— Па сви! — Звонко се одазва шаливац.

— У, цето једно!

Риђи га груну песницом у вилице. Забављач стукну натраг, али га тамо дочека други ударац.

— Браћо... — поче он тужно молити. Али његова браћа видеше да су оба надзорника подалеко, па опколивши свога љубимца у један мали круг, неколиким га ударцима обореше на земљу. Ова збијена гомила личила је, из даљине, на дружиницу, која живо разговара. Опкољен и скривен, Зазубрина је лежао код њихових ногу. Оретко чули би се потмули ударци — Зазубрину су грували у ребра. Не жураху се у своме послу, удараху без јеткости, мирно, очекујући кад ће им човек, који се као гуја извијаше, дати што згодније место за ударац.

То је трајало три минута. На један пут чу се надзорников глас:

— Еј, ви, врагови! Престаните већ једном!

Притвореници не прекидоше одмах мучење. Један по један удававаху се од Зазубрине, и сваки се праштао с њим ударцем.

Кад се сви разиђоше он остаде лежећи. Лежаше потрбушке, плећа му дрхтаху — зацело је плакао — непрестано кашљаше и избакиваше искашљана локвице. Затим пажљиво, баш као бојећи се да се не распадне, поче приустајати: одупр се левом руком о земљу, подвиг једну ногу, па, завивши као болестан пас, седе на земљу.

— Претварај се, претварај! — подвикну му риђи. Зазубрина поскочи са земље и брзо стаде на ноге.

Затим, поводећи се, упути се једном зиду. Једну руку беше метнуо на прса, а другу пружно напред. Прислони се опруженом руком на зид и пови главу к земљи. Кашљаше...

Видех како на земљу падаху тамне капље; према свом тамничном зиду лепо се виђаше како оне час по час промичу.

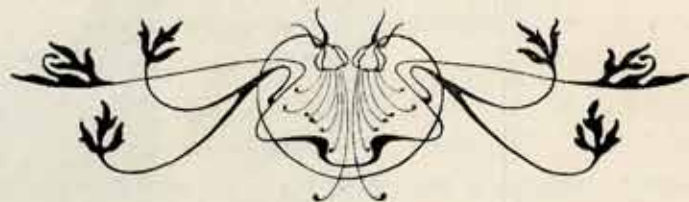
Да не би својом крвљу попресао зграду, он је веома пажљиво пљубао, како не би ни једна кап пала на зид.

Дружина му се потсмеваше...

Мачета нестаде од онда, те Зазубрина ни с ким више не дељаше пажњу тамничних становника.

С РУСКОГ ПРЕКЛО

Т. Ј.

Оправдање

— A. BERNARDINI —

Драга пријатељице,

ене ни најмање не дира грдња моје околине; али нисам тако равнодушна према твоме прекору, према покуди моје једине пријатељице, која ми је, до пре неколико година, била мила повереница свих болова и свију радости што чине велики део моје прошлости.

Али ако због твога прекора нисам равнодушна, он ме ипак не изненађује нити ме плаши. Јер ти знаш само оно што су ти други могли казати.

Но, када будеш знала и оно што никад нисам имала смелости да ти пишем!... Мислила сам, када чујеш од других за догађаје за ове две последње године, да ћеш ме ти, познајући ме интимније него нико, ценити друкче него туђини, и да ћеш ме и даље звати својом добром, својом достојном пријатељицом, која је крива само зато, што је волела као што ретко која жена воли.

Ти знаш каква ме луда страст обузе, после само четир месеца удовања, према Карлу Вернију, и колико ме

заслени, те заборавих да је то муж моје пријатељице из детињства. Ти си тада била моја повереница и знаш како сам се страшно борила, какве сам дане, какве болне часе имала, само ради неколико тронутака неизмерне, неискажане среће.

Онда си ми била близу па нисам хтела од тебе да сакријем ништа, јер, поверивши ти своја страховања, своје борбе, своје очајање, осећала сам се готово сасвим ослобођена притиска моје грешне љубави.

Сећаш ли се сцене између мене и моје мајке и брата, што се деси у твојој кући?

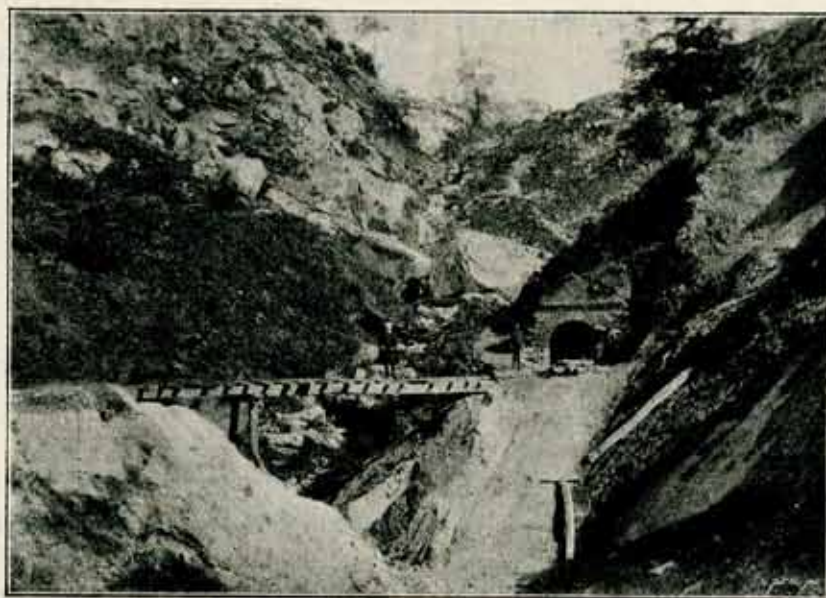
Бранила си ме, тешила си ме; то ти нигда нисам заборавила! Сећаш ли се последњих речи којима прекидох ону бурну сцену? Ја ти их могу исписати после више од две године, дословце: — Нећу више имати мајке?

читаве једне породице, извор свима несрећама мојим и многих других.

Можда ниси заборавила ни то да ми је доктор Гваринери, после месец дана непрекидна удварања, писао и предлагао ми да ме узме за жену. Сећаш ли се? Ја дадох Карлу оно писмо да прочита у твојој присутности, и толико се смејасмо за леђима оном несрећнику који ми је нудио руку, и ако је знао за моје односе са Карлом Верцијем.

Како сам се морала доцније кајати што сам дала Карлу да чита оно писмо!

Његова љубомора — коју сам ја увек називала нечовечанском и коју сам опажала у свакој његовој речи, у сваком поступку његову, и ако се он толико мучио да је прикрије — изби тада необуздано. Између нас наста-

Улазак у Сењски рудник

Нећу више имати браће? Не мари; не треба ми више нико! Остаћу овде Карла ради; због љубави према Карлу свет ће ме осудити, изгубићу глас, умрећу; не мари ништа! Он је мој свет! —

Можда си мислила да рецитијем какву улогу у моменту кад ме јадна моја мајка кроз плач преклињала; кад мој брат на ме викаше ван себе, претећи да ће ме убити? Или су ти се, пак, моје речи чиниле као узвик лудо, неповратно залубљена срца?

Јамачно ниси заборавила луду љубому Карлову, чим је приметно да ми се непрестано удвара јадни доктор Гваринери који се од скора беше настанио у Маћерати. —

Ето дакле, знај, само та луда и слена љубомора била је узрок смрти једног поштеног човека, пропасти

доше од тада крупне и ситне распре и објашњавања, љутње, мешајући се с ентузијазмом страсног поверења, са делиријама готово грубим, који нас замараху, и који ипак Карла остављаху љубоморнијим, неверљивијим, и ако сам била вазда ту, готова да му у сваком тренутку посведочим своју безусловну љубав!

Какве сцене при сваком његову наступу љубоморе! А најстрашнија је сцена била онога јутра када ми, уз претњу да ће и мене и себе убити, ишчупа заклетву да с њиме побегнем.

Хтео је да одавде, из Маћерата, отпутујем неколико дана пре њега, и ја отпутовах. Стигао ме је у Барију.

Одлучисмо да пребегнемо у Грчку. Он остаде овде још неколико дана, да доведе у ред неке своје ствари, и да утре сваки траг сумње код своје породице.

И заиста, мој одлазак не паде ником у очи. Једна госпођа из Анконе, моја пријатељица из завода, Брига Силос, коју ти не познајеш, беше ми савезница — и не знајући за то. Управо тих дана, она ме беше позвала да идем њој у Анкону, где се она свечано усељавала у вилу што јој беше муж поконио.

Задржах се код те своје пријатељице само два дана, па одмах наставих пут за Бари.

Осам дана узастопце добијала сам сваког дана од Карла врло дугачка писма, на која сам одговарала исто тако дугачким писмима, старајући се (на жалост, узалуд!) да га излечим од болесне љубомре, која га је мучила и избијала из свакога редића, чак и тада кад је требао да буде потпуно миран, помишљајући на велику жртву коју сам чинила њега ради.

Требало је још само два дана до његова доласка. Једно после подне (ко ме наговори?! ко ме заслени?!), одговарајући му на писмо, метух у писмо једну карту посетницу доктора Гварниерија, коју нађох као обележје стране у једној од књига што их понесох на пут. Мислила сам да начиним с њиме једну шалу, ништа више.

Додах, као *post-scriptum*, на дну писма и ово: — Видиш ли, Карло? Мој неуморни удварач учинио ми је и овде у Барију једну дугу посету! Јеси ли љубомран? Буди весео... — Ја сам добро знала да је доктор Гварниери у Маћерати; и Карло је то морао знати боље од мене, јер се могао лако сусрести с њиме.

Међући у писмо ону посетницу, мислила сам да правим шалу. Али, међутим!... међутим!...

О, Боже мој! Ко ме наведе? Ко ми тако показа пут који ће сурвати на дно бездни једнога невиног човека, мене и Карла?

Колико сам пута покушавала да то себи објасним, проклињући своју судбину! Нисам успела. Размишљајући о томе понова, дође ми да полудим.

Чудна ствар, откуд ми жене, кад смо заљубљене, имамо поуздане знаке о несрећама које нам прете!... Оно проклето писмо било је већ послато, и ја сам се као луда смејала шали коју сам приредила Карлу.

Велика љубав коју сам осећала према њему, превелики доказ што му о томе дадох, да ли нису сметали моме срцу да осети неке слутње?

Мора бити да је тако било?

Пароброд, што је имао од Барија да настави пут Пиреја, долазио је. Ја бејех све спремила, и бејех нестрпљива што не долази никакав телеграм да ми јави о Карлову доласку. Какви тренутци агоније: сама самцита, у соби хотелској! Телеграм не дође.

Но ипак не изгубих наду; мислила сам да су можда Карла послови задржали још у Маћерати. Тако сам исто мислила, чак сам се и надала, да га је Бог надахнуо да остане бар још за један дан са женом и са своје двоје деце!... Како, у извесним тренутцима заборавља, забуне, среће, зраци благе светлости нашу душу чине добром!

О, та јадна занемарена жена, јадна мученица, која му из љубави према деци беше опростила неверства, а како је добра и чиста, беше и мени опростила, преварена нашим обећањима да ћемо прекинути грешни одношај.

Тих је дана можда била срећна, знајући да сам далеко од Маћерате. Жалила сам је, сироту мученицу!

Кад би она знала да ја, ђаволско и страшћу покварено створење, седим као у заседи у овој соби у хотелу, грозничава, ван себе, намерна да јој за навек отмам мужа!...

Зато осетих да тада волим Карла још силније него пређе. —

Уместо очекиваног телеграма, другог јутра стиже ми једно врло кратко писмо.

Преписаћу ти га; још ми стоји утиснуто у памети и у срцу; оригинал сам му вратила расрђена, јер ми се учинило да га нисам заслужила.

— *Доктор Гварниери је из Бриндизи, и има шест дана како је отишао одавде у своје место. А — између Бриндизи и Барија... Будите весели!... На сваки начин, ја нећу доћи да вам кварим нову или — како вам се више свиђа — стару, опет настављену, идилу. Фамозна посетница, или боље — улазница... — недољиво, поред толиких других појединости, подсећа на нешто што је овде најзанимљивије: ја сам вам предложио да бежимо у Бразилију (имали бисте да ме чекате у Венови); а ви захтевасте у Грчку. Будите весели!*

Како је могао да пише овако жени која је ради њега жртвовала породицу, част, име, све?

Читајући неколико пута ове лаконичне увредљиве речи, бејех обузета великим милосрђем више него љутином према Карлу, према болести која га је мучила и коју тек сад видех да је неизлечива.

Телеграфовах му одмах неколико страсних речи; још исте вечери му послах писмо од дванаест густих, збијених страна, писаних уздрхталом руком, једва задржавајући сузе да не би замаглеиле оно што сам писала. Преклињала сам га да ми верује, да се сам увери да сам хтела да начиним једну глупу шалу, и да сам, ако би и било каквог привидног доказа против мене, била невино у свему, у свему, и да сам његова, потпуно његова душом и телом!...

Он ми одговори телеграфски: — *Шала? Проналазак је леи, достојан вас!...*

Реци ми, шта би ти чинила на моме месту? реци!...

Одвратна сумња Карлова наљути ме, раздражи ме толико, да угуших у себи и љубав и поштовање. Вратих се у Маћерату с најтврђом намером, да све прекинем с Карлом и да му се осветим.

И тако се верих с доктором Гварниеријем; без љубави, јер беше немогуће да бих у то време могла вољети. Поштовала сам га, ценила га; осећала сам да ћу, поставши његовом женом, моћи да сачувам поштено име које ми се даје. Карло се првих дана не чинише живи за тим, изне-

надно, поче ми писати многа ватрена и пуна претње писма. Не одговорих му, нити га хтедох икако примити за време мога вереништва, макар колико да је жудео да приступи праг мога дома.

Два дана пре нашег венчања, доктор Гварниери доби писмо од Карла. Срамно и кукавичко писмо, које се не може оправдати ни највећом страшћу која би могла да потамни мозак једном човеку.

Као прави честит човек и прави љубавник, доктор Гварниери преда мном искида то писмо, и загрли ме, говорећи ми тихо на уво:

„Видиш ли каквој си кукавици дала блага своје душе!“ —

Прошло је месец дана од како сам удата. Једне ноћи, око једанаест часова, позваше мога мужа једноме тешком болеснику кога је он лечио.

Допратих мужа до главних врата, и обоје се зачудисмо што доле не нађосмо човека који је био дошао да га зове, а кога не бесмо познали озго с прозора.

Место да узађем горе и да понова легнем, хтедох да причекам мужа на прозору мога приземног салона. Заклоњена иза завеса видела сам добар део пунсте и једним фењером једва осветљене улице.

Мој муж је ишао журно. На једанпут, иза рођа улице, један пуцањ из револвера и један узвик! Неки човек побеже и ишчезе у *Vicolo del Leone*.

Отрчах тамо, тетуралући се. Беху дотрчале још неколико личности. Мој муж је лежао на земљи, а с леве, рањене стране, лоптала је крв.

Живео је само неколико часова. За време агоније није ме познавао; али на један тренутак пре но што ће за навек склопити очи, погледа ме стално, чврсто. Тај поглед беше за ме страшно откриће!

Причеках три-четир дана, не предузимајући кораке да осветим онога невиног човека. Причеках да се прави кривац сѐм јави правди људској; и када чух да су други некриви затворени, ја — која сам га могла спасти —, да бих осветила и себе и њега оптужих га без милосрђа, без милосрђа према икоме, ја која бих му опростила да је мене убио уместо мога мужа.

Онога дана, пред поротним судом, признајем да сам била немилостива; изазвала сам и гнев публике, која ме је вређала, јер није знала све; и бејаш тим неумољивија, што Карло Верни покушаваше да се оправда, говорећи да га је љубав начинила кукавицом, лудаком и убицом!... Тај човек је и лагао: он је убио мога мужа зато што је био на њ љубоморан, суревњив због мога тела. Да је био љубоморан због моје душе, он би убио мене а не њега.

Да ли ће га десет година тамновања поправити?

Ја ћу се молити Богу за њ. То је све што могу да учиним за онога који је сатро два живота. Два живота, разумеш ли? Јер и ја сам сада мртва. Зар ти мислиш да је ово живот што га ја проводим, овај живот трагич-

них успомена, без љубави и без поштовања целе једне околине?

Па зашто остадох у Маћерати? Зато што хоћу да испаштам и ја свој део греха. Јер, ако бол занета убија, — овде, само овде, он ће бити кадар да прекине мој живот, па макар и не прибегавала суровим средствима која би учинила, да се још једном задовољно осмехне убилац доктора Гварниерија.

И сада кад о свему знаш, суди ме! Твоја би ме осуда ожалостила; али ме не би увредила. Но помисли ипак, да би само једна твоја лепа реч обрадовала једну самртницу!

ТВОЈА

Блелија.

ПРЕВЕО С ТАЛИЈАНСКОГ

С. А. Поповић.

Арнолд Беклин

— ВЛАД. Р. ПЕТКОВИЋ —

(НАСТАВАК)

III

Литературски лејзаж Беклинов, Беклинови погледи на природу. Створови Беклинове фантазије одговарају потреби времена. — Рајска поља — Морске идиле: Морска идиле, Игра таласа, Игра Мајада, Тришина, На мору — Колнене идиле: Фауни вређају Дијану, Јанова породица на извору, Јан у рогозу, Јан плаши пастира, Борва кентаура.

човек и природа. Мучна и прастара загонетка, хладна сонета, која од векова лежи на стени и чека на витеза, који би смело и одлучно одгоненуо вечну и тешку загонетку. И Беклин је покушао да разреши тешки проблем живота. Он беше прожет уверењем, да у целој природи веје један исти дах, да један исти живот оживљава све створове у њој. Природу, у целом пространству њеном, прожима један дух: он даје импулса светлости која трепери, и мору које се надима, земљи која се креће и срцу што куца у грудима људским. Никакав попор не раздваја природу од човека. Сумрак са нејасним силуетама његовим; ноћ са тајним шанатом звезда; шума са сањивим путањама и тајним кутовима својим; планина са мрачним попорима; река која протиче и у шуму носи слику протеклих осмејака, пољубаца и верности; сри бледога месеца, налик на перо ношено бујицом; море пространо и бесконачно; све то говори гласом моћним и снажним уметнику који осећа и себе у природи и природу у себи. У вечитој борби природних елемената и у вечитој промени природних сила огледа се човек са својим страстима и својим осећањима. Из онога гаја одјекује бол

Филомелин, а из оног рогоза уцвељене Сиринге. Из блиставе пене, која крунише плаве таласе, рађа се Афродита, као што се из младих груди које дршћу од љубавне чежње и страха рађа љубав, нежна као ружа која отвара своје пупољке. Из разнобојних круница цвећа помагају се витке и нежне фигуре и свежа девојачка лица, са осмејком на уснама и са погледима, из којих говори нежност и љубав. Дугачке сенке, које бацају предмети на месечини; светиљке које светлуцају у даљини из кућа расутих по коси једнога брега, над којим се спустила ноћ, постају живе слике ноћних духова. Природа, у свима облицима њеним, узима форму живога створа, у чијим венама кружи крв, а у грудима куца срце.

Из истог осећања природе, из кога су се родиле слике грчкога мита, постају фигуре Беклинова света. Старом Грку пред једним водопадом ствараше се визија наге нимфе; у снажној бујници воде, која пада, угледало је његово око контуре лених нагих женских тела, у пени њену косу која се лепрша; у роморењу воде у прскању пене осећао је њихно несташно брчкање и враголасти смех. Са истим очима, које у свему откривају људске облике, гледа Беклин у природу. У треску буре на висовима алпским њему су се појавили кентаури, који се боре; из подводних гребена морских о које се ломе таласи, помагају се морске женске које се задиркују и враголају; прозрачне царе, које се на извору дижу у тананим млазевима, стварају визију кола веселе деце, које се таласа, као магла, кроз светле пролетње облаке.

Ну то нису само визије, које се рађају из узбуђених чула. Кентаури, пани, силени, тритони, најаде престављају људску животињу у заносу њене снаге. У њима се оцртава она друга половина „човека са две душе,“ човек, који се у својим осећањима показује без претворне маске, под којом је изигравао питомо и углађено створење, онако како га је природа донела на свет, пре него што је цивилизација његове страсти и његове инстинкте обукла у лицемерне форме. Они су само персонафикације природних нагона, у којима се састаје људско и животињско. То је оно што их тако моћно приближује нама. Ми осећамо како смо слични са свиме што је у природи.

То је поезија, у којој се сања о новом свету. Стварност није довољна да овај свет покаже у свој жестици његових страсти и његових осећања. Нервозно и болешљиво покољење наших дана не даје могућности, да се из његове средине црпу мотиви за престављање једне једре расе, која је још у свој бујности своје снаге. Беклин оживљава митска бића грчка; богове, које лепота њихова издаје за синове оних земаља, у којима увек греје сунце; кентауре, пане, силене, најаде и тритоне, који ће нас увек подсећати на Север својом бруталношћу, црвеним лицима својим, дебелим телима и доброћудношћу својом.

Сва визија овога младога и новог света реализирана је у слици

Рајска поља. Идеални пејзаж. Брегови које злати јутро; стене са којих пада један водопад. Доле пећина

од азура. — Из ње се излива вода у једно језеро, које оивичавају зелена поља, из којих се смеши цвеће. Испод сребрнстих јабланова олтар, посвећен боговима, око кога воде коло наги младићи и девојке у дугачким туникама. Украј језера млади пар ужива сласти невине љубави. Загасито плавом водом лагано пливају два лабуда један другоме у сусрет. Иза њих две праве бразде, које се пружају све даље. Пред њима се рефлектују њихови ликови у бледим пругама, које се губе у светлој пучини, у којој се рефлектује небо са дивним облацима и мрачна група дрвећа. Две враголасте и несташне најаде крај једног жбуна од треке и рогоза. Косе су им урешене цвећем. Једна је плава друга црномањаста. Сунце чини светлом њихову белу кожу и прелива се у разнобојним призмама на краљуштима њихових бедара. На површини, узбурканој њиховим несташним играма, рефлектују се њихови ликови у белим и златним пругама. Кентаур Хирон тихо прелази преко језера. Његове ноге и реп просецају масу водену, остављајући за собом пену; сунчева се светлост игра на његову трупу, на његовим загасито сивим сапима са риђим пегама. Његову ћелаву главу овеначава цвеће, седе власи падају доле и мешају се са белом брадом. Љубоморним погледом будно пази он на једнога лабуда. Он слути Зевса, јер на леђима носи лепу Јелену. Кћи Ледина провукла је руку испод његове браде и држи се за врат његов; друга јој се рука игра велом од црвена газа, који се таласа око лених голени њених. Уздигнуте главе она не гледа у лабуда: њен поглед тражи још у небу слике њена сна о божанској љубави.

Кад су се 1878. год. први пут појавила „Рајска поља“ подиже критика врло велику грају. Свесни критичари морали су притицати у помоћ сликару својим коментарима. Они у овој слици нађоше илустрацију једне сцене из Гетеова *Фауста*. Кентаур Хирон носи Јелену преко реке Пенеја пут рајских поља: достојанственост носи дражесну лепоту. Права вредност слике лежи у уметничком престављају једне песничке визије сликареве, у ведром расположењу и задовољству живота, које тако снажно избија из ове слике.

Беклин је умео дивно преставити море. Он га слика кад је мирно и кротко и кад је узбуркано у целом пространству свом. Оно је код њега свагда насељено немирним, живахним становницима. То су тритони и најаде, који проводе идилски живот на таласима његовим.

Морска идил. У наоколо вода; необично фино кретање запенушених таласа и узрујане површине морске; диван поглед у даљину. Хоризонт сасвим низак. Изнад њега облаци, који се сабијају на гомиле; јасна и прозрачна магла, каква се види само на мору. У средини узбуркана мора једна плосната стена. На њој лежи снажна нага жена у једној пози препуној сензуалне немарности. Форме њена снажна тела су елегантне и гинке. Њене црне очи изражавају неукраћену страст једнога примитивног створења и непрозриве су као и само море; дуга, црвено-плава коса расута је по белом телу њеном. Са

дивљим задовољством игра се она са једном огромном морском змијом одвратне главе, обрасле у длаке. Левом руком, која до половине лежи у води, хвата она змију за врат, као да би је хтела привући пуним прима својим. Тело змијино одсјајкује у зеленим и жутим колутима. Поред жене седи један весео тритон у комичној пози и дува у своју трубу од шкољке. Живописан је контраст између загасито-мрког тритона и белог тела нереиде. Дах дивље поезије и груба хумора веје из ове слике. Море, пространо и без обале, надима се и утолеже се, баца таласе на таласе крунисане пеном. Изгледа да се чује дивље клицање у борби разуданих елемената морских са елементима ваздушних региона.

Игра таласа. У сред таласа скупило се весело друштво нимфе и тритона. На врху једног огромног таласа помаља се један морски кентаур страховита изгледа, трупа бронзане боје и надувена трбуха. Он горонадно газу воду, гонећи једну нимфу. Ну изненада се зауставља, неправљен на стражним ногама; пена цури са његових сани. Према му се надимају, крупне разрогачене очи, разјапљена уста и запрепаншћен израз лица, обрасла у црне власи, издају велико изненађење његово. Нимфа му је умакла. Она је заронила у воду и само још изван воде зире њена бедра и доњи део ногу. Накасно задовољство огледа се на лицу једне старе нимфе која плива на леђима. Пред њима један циничан и матор тритон, изгледа нијанице, смеје се смехом једнога фауна. Лице му је црвено, прљава брада бела, ретка седа коса са венцем од лотуса, а одвратан жути труп његов обрасао је у длаке. Десном руком вуче он једну лопу и младу најаду и указује јој витешке услуге у пливању. Својим плавим власима, које су крунисане мрким алгама, својим светлим белим месом, чини она снажан контраст њеном сапутнику — тритону. Њена су бедра покривена краљуштима, а ноге замењује огроман реп рибли са металним рефлексима. Очи јој гледају престрављено, јер се налази у врло тугаљивој ситуацији: ако остави заштитно раме свога друга, удавиће се, јер је невешта у пливању; а ако би се за њ тешће прикопчала, онда јој већ предсказују судбину ситне очи старчеве, у којима гори похотљивост и груби смех његов. Мало даље један човек жабла изгледа игра се у води.

Слика је имала чудновату судбину. Данас се због ње згрће безброј посетилаца у Нову Пинакотеку у Минхену, а негда је била нарочити предмет подемења. Цео сикже је био схваћен са подругљиве стране. Критика је о њој негда овако писала: „Сцена тритона и нереиде подсећа више на фирвалдштетско језеро, него на јонско море. Онај тритон из Апенцела,* што даје лекцију у пливању једној плавој младој нереиди из Киснахта,*) носио је раније, сасвим очевидно, млеко и сир из Ебенаца*) у Вајспад*), а дебели господин иза њега, који са толико учешћа студира листове на ногама једне нереиде из тунског језера која се загњурила у води, поуздано је васпитао свој укус као члан одбора Уметничког Друштва и т. д.“

*) Све у Швајцарској.

Најгору је пак критику доживела од полиције. У Цириху год. 1889. било је забрањено њено копирање, јер је сматрана као средство које шири скандал, а 1899. год. морала је бити удаљена из једног излога у Берлину.

Игра Најада. Обронци у мору. Таласи се пене; водена прашина, која високо прека, прелива се у призмама. Око једног обронка јато несташних најада. Њихова сјајна тела пузају се уз обронак; блиста се као драги камен рибли реп њихов, што извирује из воде која кипи. Као таласи, који скачу један преко другога и несташно се гоне, тако и оне са обронка скачу у море једна преко друге, час главом напред, час ногама; изводе враголасте игре испод воде, која пада са стена, и у вртлозима воденим. Њихово церекање заглушује хука морска. Једно плашљиво детенце, мали тритон, лежи поред своје мајке, која се, безбрижно опружила, и грчевито стеже једну рибицу. И ова је слика имала своју малу историју. Једна дама, која је била поручила, доциције ју је одбила. Мислило се да се у једној од глава на слици могла видети сличност са њеним ликом.

Морска тишина. Сребрна површина мора без иједног таласића. На њој се све рефлектује као у металном огледалу. Тамо доле плове четири главе са похотљивим и фантастичним изразом лица, овде три нимфе бела тела, бедара покривених разнобојним краљуштима, задиркују једног старог тритона, који свира у лиру начињену од катарке и конопаца неке насеље лађе.

На мору. Плаво-зелено огледало мирнога мора. Уз песму и свирку броди преко мора један брадати становник његов са својом женскадијом. Он удара у харфу, а женскадија у најразноврснијим позама, које одају немарност и чулност, изводи своје песме. Сви су се они чврсто један уз другог прибили и образују један чврст ланац. Све до у огромну даљину одјекује песма из разјапљених њихових уста. Радознано извирују позади преплашени морски старци.

Беклин је ретко кад давао имена својим сликама. То су увек чинили други. Кад су га упитали, како да даду име овој слици, рекао је „Тингл-тангл на води.“

Не мање су дражесне и копнене идиле Беклинова света. То је онај исти свет, који смо сретали до сада. Његова чулност не облачи се у вео већ се показује у јасној светлости дана. Осећања његова и истинити његови показују се у слободи, којој култура није поставила никакве границе. Све је код њега још сирово и необрађено, као и мајка му природа. Овај свет је тако лепо насликан у његовој слободи, у његовој сензуалности, у природном и идилском животу његовом.

Фауни вребају Дијану. Дијана спава у једном гају: бело светло женско тело у природи, која се купа у величанственим бојама. На њој лак, етерични вео — сенка од одећа. Тамо врело сунце овде свежа хладовина, да човек чисто осећа, како се пријатно овде спава. Лак поветарац, грање шумори. Цвеће и разнобојно камење. Она дубоко дише на отворена уста. На њу су наишли фауни. Они су се успузали на гомилу срушеног камења, чунава, мрки,

руби, са тешким, неотесаним рукама и снажним мишићима. Они нетренимце посматрају лепу жену. Они је гледају онако, како би један Негар морао гледати прву белу жену, коју би срео. Изненађени божанском лепотом њеном не смеју ни да се макну с места, а ипак страст говори из њихових очију. Пред леним нагим голенима један зрелијих година стоји запрепашћен од чуђења, а други, већ у старим годинама, издаје своју похотљивост. Ну узајамна љубомора држи обоје спутанима: ни један не сме да се покрене — обожаваће мора остати у ритерским границама.

На другој слици Дијану замењује нимфа. Она је застала на једном извору. Њени обожаваоци, такође фауни, имају за њу само платонских осећања. Њихове се дебеле усне устежу, очи им се влаже, опаљени образи смеше се између белих власи и седе браде. Један гледа нимфу начуљена уха и искривљене главе; други је побожно и смерно скрстио руке. Како би радо они пружили руке да дохвате лепу спавачицу, ну она би могла побећи. Дршћући од узбуђења они посматрају, а не смеју ни да се макну. —

Панова породица на извору. На подножју једнога брежуљка у стеновитој пећини нимфа извора. Два пана гасе жеђ. Један дебео и буцмаст клизи по трави, други, млађи, опире свој лакат о трбух старијега и диже у вис своје напоњке, који су дебљи од његових бутина. Горе коло деце; један враголан уноси међу њих забуну, љубећи смело свога друга.

Беклин је говорио, како је у панима хтео изнети филистре, којих се ништа не тиче лепота природе, већ само мисле на подмирење својих пожуа и тренутног телесног уживања. Слика је била понуђена за чувену Шакову галерију у Минхену, али се није допала грофу Шаку, па је, како он сам вели „у интересу Беклинову,“ није хтео примити.

Пан у рогозу. Спокојно седи бог у рогозу и свира у своју фрулу. Напред се светли у зеленило обрасла вода, а позади се раздељује рогоз и отвара слободан изглед на брда. Сунчане пеге играју на телу панову и на поду.

Ова је слика изазвала сензацију у немачком сликарству. У њој је срећно разрешен проблем сунчаних пеге. Слика се налази у Новој Пинакотечи у Минхену. Беклин је био изван себе од усхићења, кад је приметно, како се публика у Пинакотечи пред овом сликом осврће, да види, е да ли сунце одиста пада на слику. Тако су живо представљене на њој сунчане пеге.

Пан илаши пастира. Потмула подневна оморина. Безбрижно је пастир заспао. Наједаред га из слатког сна буди шум камења, које пада. У нерасањеној свести његовој рађају се празноверне преставе о духовима. Њему се чини да у мрком камењу види кречељење шумског бога. У помамином бегству јури он као без главе одатле: његова тиква удара такт у свом дивљем клађењу лево и десно. Преплашене козе слепо беже преко шибља и камења за својим безумним вођом. Горе са стене смеје се пан глуноме земаљском сину.

Борба кентаура. Нигде није моћније персонификовано бесило природних сила него овде. То је пет кентаура, који воде очајни бој песницама, зубима, копитама, добацујући један другоме погледе дивље и цуне сензуалне вирепости. Сцена даје утисак читавог бујног ограшја. Жестина борбе огледа се у хаосу ногу, које деле ударце, и руку које се бране, у бацању снажних комада стена, у чупању гриве и у уједању зубима. Врхунац битке је у центру. У десној групи она је већ доспела до очајног последњег стадијума свог. Противници леже на земљи и даве се; један запиње да свога противника са белом косом баци у бездан; стари је већ у ропцу, млади забио све зубе у месо његове руке. Лево је свршетак битке: један лежи мртав, други свежи кентаур замахује једним снажним комадом стене и журно хита своје другу у помоћ. Иза ове хучне трагедије елемената шири се свечани мир једног херојског пејзажа, у коме се нарочито издваја једна група дрвећа, нежно обасјана бледим зрацима сунчевим. Позади бели нагомилани облаци, кроз које једва провирује комадић плавог неба, напред свежи снег.

Много помамије бесни битка у једној малој реплици. Док је у првој слици још доста нежан покрет руке, којом кентаур гура свога противника у бездан, овде млада животиња у највећем беснилу кида беле власи своје противнику и забада снажне зубе у месо. Док тамо битка у средњој групи није још решена, овде је непријатељ већ скоро савладан и на земљу бачен. Док тамо кентаур трчи у помоћ своје другу највећим трком све четири ноге, овде се он пропиње. Док су тамо кентаури представљени као племенити јунаци, дотле су овде бестије.

IV

Символизам: В. Каулбах („Разорење Јерусалима“) — Уатс („Љубав и смрт“ „Љубав и живот“) — Беклин: *Vita somnium breve*; Раг; Куга; Јесништво и сликарство; *Venus genetricis*; Меланхолија; Слобода.

Портрет: Ленбах („Сизмарк“) — Розети („Лукреција Борџија“) — Хинатер („Карлаја“) — Беклин: Беклинов портрет са сирћу, Други портрет Беклинов, Беклинова жена као муза, Сафо.

У Новој Пинакотечи у Минхену налази се грандиозна слика В. Каулбаха *Разорење Јерусалима*. Позади варош букти у пожару. Лево и десно римске трупе. Над њима лебде у облацима четири пророка и држе дебеле књиге, у којима је записана судбина несрећнога града. Свечано указују они на ова кобна места. У средини слике првосвештеник покрај развалина свога храма у једној театралној пози пробија голим ножем своје груди. Десно од њега једна мајка са ситном децом око себе, на маленом кљусету језди у туђину. Анђели је воде и прате на њену путу. Лево разбарушени Ахасвер (вечити Јуда), гоњен фуријама, отпочиње у бесном трку свој живот без станка и без одмора. Слика је дивна историјска алегорија. Првосвештеник је преставник Старог Завета и јеврејског култа, који пропада за вечита времена. У Ахасверу је представљен јеврејски народ, коме је судбина доделила, да остане без домовине и да вечито тумара од места до места, расут на све четири стране света. Мајка је хришћанска

црква, која под моћном заштитом Божије деснице чини свој триумфални поход у свет. Каулбах је имао идеју да у слици пропасти славнога града даде утисак једног значајног акта у историји света. За њега разорење Јерусалима не беше освета Римљана на једној оријенталској вароши, већ свршетак једног преживелог царства, целе једне цивилизације. Судбина његова била је судбина свију славних градова. Он је осетио дух тога невидљивог Бога свеприсутност тог Нечег, што све од Постања лебди још у историји, па је хтео да га у слици представи. Он је хтео да у слици реализира тужну песму трагедије човечанства, како је само певају оргуље у цркви. Он није, дакле, гледао предмете онако, како их историја показује, већ је у њима тражио мистичан смисао њихов. Од историје прешао је на мите и у њих задео историске мисли своје. Ово је митолошки символизам.

У символизму данашњих дана уметник за своје идеје, осећања, утиске тражи облик, тражи слику, која би их згодно представљала. Идеје немају одмах утврђене форме и боје; оне су још голе, још необучене у одео. По читаве године лутају оне по свету ствари и траже одећу, у којој би могле изићи пред свет. Све се дотле сликар носи њима и гледа на њих духовним очима својим. Ево како је постала *Љубав и смрт*, слика славног енглеског символизме Уатса (Watts). Он је сликао једног младића, коме су, на први поглед, богатство, отменост и васпитање отворили најружичастије изгледе у будућност. Млади пак организам његов подривала је неизлечим болем и сликар, који је морао пратити и најнезнатнију промену његових црта на лицу, имао је прилике да се сваког дана све то јаче о томе увери. Крај је био неизбежан и врло близу. Сликареву оку не бежу измакли ни пожртвовање брижних родитеља, ни очај веренице, ни нежност пријатеља, који су чинили све, што је могла само љубав измислити, да крај задрже. Али је све било узалуд. У глави Уатса породила се идеја: „Љубав слабија од смрти.“ Четрнаест је година носио Уатс ову идеју у глави. Најзад је она добила облик и постала изражена у слици *Љубав и смрт*: Врата једне куће. Пред прагом је смрт, огромна жена у дугој белој туники, са велом преко главе, бледа лица, шупљих образа, мртвих, упалих очију, дивовских плећа. У њеним се корацима показује суморна величанственост, њена моћна рука пада самопоуздано и одлучно на браву, у намери да отвори врата. Љубав, дете наго са великим сјајним крилима, баца се пред врата и пруженим рукама покушава да задржи Смрт. Његове су очи пуне туге, а на уснама лебди преклињање, али смрт хладнокрвно корача даље, не дижући главе и не обзирући се на Љубав. Моћни и неодрживи покрет њене руке довољан је да отисне у страну нежно дете. Под снажним утиском њене слике ми се не можемо отети жељи, да не изнесемо и другу слику од истог сликара, која нам се асоцијацијом идеја намеће. То је *Љубав и живот*. Стрмеца стаза уз један обронак. На оштрој ивици стене стоји љубав, витки и снажни момак са дугим крилима. Он пружа руке једној

младој, чедној девојки, клонулој од умора, која бојажљиво ступа и са пуно резигнације обе своје ручице поверава младићу, да је води неравном стазом брега, над којим се сунце рађа у златном блеску. То је Живот. Са пуно нежности и преданости очи су јој управљене на младића, а полуотворене усне, као да шаћућу речи Петраркине о љубави, која бедно створење води мучном стазом, а нема милости за срце, које је само њој отворено. Она га држи вечито окована и вуче га од понора до понора. Стаза је за њ чакљавица. Она из далека види како сија нежна светлост, којој би љубав хтела да га одведе, али оно нема крила да би јој могло следовати. Предмети и ствари, дакле, постају симболи рођених мисли једнога уметника и сопствених осећања његових. Уметник не слика више ствари него идеје. То су симболи, који у једној слици говоре.

Беклина зову највећим немачким символизмом. Његове алегорије показују великог уметника, који је сликао са „мање пута, а са више духа и осећања.“ Велики уметник и велики мајстор иду овде руку под руку. Све је код њега срачуњено на импресију, коју слика треба да изазове. Овоме се прилагођава сва техника његова. За сваку нову импресију тражи се нов поступак: нове форме и нове боје. Беклин је у томе остао највећи немачки мајстор до сада.

Vita somnium breve. У средини мраморни кладенац, из чије Фенигине главе истиче извор живота и тече даље као поточић. Мраморне степенице воде у дубину. Ту су представљена три доба живота. Напред два детета која се играју цвећем на поточићу: цвеће лагано плови огромном мору успомене. Десно од бунара стоји полунага одрасла девојка у плавој хаљини, посутој звездама. Она је савалачки дигла главу горе, а обема рукама стиска једну киту цвећа. На њеној страни расту руже и лавор. Лево витез, који кроз чкаљ и боцу језди, са заставом у руци, у борбу живота. На његовој се страни уздижу озбиљни и мрачни кипариси. Горе на самом врху кладенца замахује смрт косом више згурена старца.

Rat. Над једном вароши лебде у ваздуху три опустошиоца на помамним коњима. Поред њих лети фурија пожара са запаљеном буктињом у руци и сеје пуетом на све стране. Огњени облаци и дим дижу се у вис и обасипају коњанике ружичастим сјајем. Дивље јуре коњи кроз ваздушне регионе: око им плањљиво извирује из главе; поздраве се шире; из отворених челюсти одјекује страховито хрзање. Они слуте људску крв.

У другој слици су само три витеза. Они помамно јуре изнад једне вароши, која у ноћној тами лежи испод њихових ногу. У снажној руци носи Пустош чекић и са бестијалним изразом лица замахује њиме. Уз дивље клицање растреса Освета своју змијасту косу. Полунага — она се издиже у седлу и са триумфом диже мршаве руке у вис. Смрт, костур у витешком пренику са звездом на прсима, сагиба се са коња и завитлава своју косу изнад града. Кошите њихових коња лебде изнад самих кућа, те

се чини, а ће за кратко време раздробити људска обиталишта.

Куга. Горе велика фигура заразе на једном монструму, налик на змаја са крилима као у слепца миша, лебди у ваздуху. Она замахује косом. Више њена врата са црним и жутим прстенима костреша се плаво-зелено прамење косе и повећава утисак ужаса. Из разјанљених чељусти сипа отровни дах и обара кога год дохвати. Доле је улица, на којој леже жртве отровна даха њена. Види се, како на њој бива све тише и све празније. Само овде онде укочене фигуре леже на земљи, поједине посрћу или се наслањају на зидове. У средини Богородичин олтар, крај кога се клати један стари просјак. Сасвим напред женска у белом оделу. У њој је симболисана невина младеж, која умире. У душевном болу, који јој порађа страх од смрти, она се баца на Богородицу.

Песништво и сликарство. Гај са лаворовим дрвцем. Напред две женске фигуре које захватају воду са истог извора. Дубоко плавило јунскога неба, којим брде светли облаци; раскошно зеленило лаворових грана, које тихо шуморе, кретане поветарцем. У средини басен, источен од аметиста и сјајна обојена камења. Из њега избија у вис млаз воде. Поред басена две музе. Њихово месо има боју слонове кости. Богиња поезије је са љубичастим, прозачним и лаким велом око бедара и лаворовим венцем на глави. Она се наслонила левом руком на басен. Богиња сликарства је лако заогрнута велом шафранове боје. Она прати игру бисерних капица, које одскачу изнад њене руке. У левој руци држи палету.

Venus genetrix. У средини нага богиња, алегорисана фигура Плодности, заогрнута лаким велом, удара у троугласти инструменат. Лево у једном пролетњем пејзажу седи на трави млади љубавни пар у модерном костиму и плете венце од цвећа. Сасвим испод њих на једном бунару Амор оштри своје стреле. Десно сцена из бербе. Срећна мајка држи одојче на грудима а поред ње стоји малишан. То је модерна Италијанка из народа са карираном кецељом. Њен, исто тако „реалистички“ одевен муж бере више ње воће у своју кецељу.

Меланхолија. На једној мраморној клупи, лако наслоњена руком, седи снажна женска фигура. Загасито плаво огртач са пурпурним гранама покрива њене удове. Она је окренула леђа једном шареном пределу. У левој јој руци огледало, у коме се шарени тонови природе претварају у модро-сиву боју. Иза ње се пружа бео, поплочан пут. Даље у дубини купа се у величанственим бојама један јужни јесењи пејзаж. Сасвим позади дижу се у ваздух светла стабла дрвећа.

Слобода. Богиња слободе седи на стени. У ње је величанствено наго тело, укривено у црвену одећу. На глави јој црвена фригиска капа. Озарена светлошћу издиже се она тако са плаве основе. У левој јој руци палма, на десној стоји орао. Тако престолује она изнад белих облака. Позади сасвим у даљини, свеже планине Бериске провинције.

*

„Пред једном сликом ваља стати као пред владоца и чекати, да нас она прво ослови и нешто нам каже“. Ако у икојој врсти сликарства ваља умети читати ове неме речи, којима се уметничко дело обраћа нашој души, то је несумњиво пре свега и на првом месту потребно у портрету. Из њега треба да нам говори отворена душа, која се показује и издаје у спољашњој појави једнога човека. Оно, „што се у човеку крије“, мора да стоји пред нама јасно размршено и одлучно утврђено. Ономе, што обичан смртни у једној личности само мрачно и нејасно осећа, има уметник да позајми одлучну форму, јасне и звучне речи. Тиме што уметник слика око, из кога севају варице, уста, пуна живота, боре на лицу, које говоре тако жалосним језиком, држање и покрете, износи он у целини један целокупан унутрашњи живот.

Ленбаха нарочито интересује лице. Он се труди да душу своје личности нађе у борама образа и чела, у брздама око уста, у већој или мањој натмурености обрва, у боји очију и у сјају погледа. Он душу свога модела хвата у оном моменту, у ком се она несвесно отреса свих примеса, које је показују у друкчијој светлости, на чиста и онаква каква је стоји пред умним очима његовим. Он, дакле, занемарује моментани утисак, на тражи да открије сам тип личности, коју портретира. Бизмаркови су портрети изврсна дела његове кичице. Из свију њих се јасно види човек, који је негда стајао у центру светских догађаја; осећа се, како они напорн, што су исписани у брздама његова лица, нису намењени само његовој личној, приватној каријери, већ и вишим, општијим, историским циљевима. Мирно изваљен седи он у својој кирасирској униформи. Са немарном самопоузданошћу у своју гвоздену снагу, падају његове руке у крило. Јасни поглед очију управљен је испитивачки даље од оног што је у близу, у даљину; из њега говори она војничка опорост, која не улива љубави, нити је тражи. То је око једног политичара хладног и одлучног. Па као што је Ленбах у Бизмаркову портрету изнео тип великога министра, тако је у портрету Молткову показао тип великог војсковође, а у портрету Лава XIII тип првосвештеника.

Ну у једном портрету поред карактера личности треба да буде изражена и ситуација, у којој овај карактер добија јаснију боју. Поред дивнога портрета *Лукреција Борџија* од великог енглеског мајстора Розети не сме се проћи, а да се не баци пажљив поглед на цео намештај око ње. Ако би се ово пропустило, у целој слици видеља би се само лена, велелепно одевена жена, која пере руке. Ако се кренемо да разгледамо ствари око ње, онда одмах иза ње сретамо један сто. На њему боца, вино, пехар. Значи, да се овде шило. Шта? Ваља погледати сасвим позади у оно огледало. У њему се огртавају ликови два човека, који се шетају по соби унаоколо, наслањајући се један на другог. То су Лукрецијин муж, Алфонзо, који се вуче на својим штакама и њен отац, папа Александар VI. Алфонзо је мало пре попио отров и папа га сада лукаво

приморава, да се креће по соби, како би се отров боље сварио и учинио већ своје дејство. Иза њих, — то се све види у огледалу — кревет, на коме ће жртва лукавих замака скоро испустити своју душу. Тек када је свршена ова кућна инспекција, ваља управити поглед на ово загоњено, дивно женско лице, на ње се разумети, шта њен поглед хоће да каже и за што она пере своје руке. Ова слика буди низ идеја, које истичу из јасно изражене ситуације. Речи француског сликара Миле-а (Millet) потпуно су тачне: Лепота не лежи у лицу. Она се показује у хармонији човека са његовом делатношћу. Једна је мајка лепа самим погледом на своје дете.

Символизам сретамо и у портрету. Ну док су поједини сликари изнашли само форму модерног символизма, Уистлер (*Whistler*, рођен 1854. у Балтимору) му даје боју. „Симфонија боје“ за њега је симфонија душе. Ево портрета славног историчара *Карлајла (Carlyle)*. Пред сасвим голим зидом у сасвим празној соби седи, у профилу, славни муж. Лице му испијено, болан израз уста, тужан поглед. Он седи у црној столици и на коленима држи велики шешир свој. Он је умотан у црн, исто тако простран капут са дубоким борама, а на рукама има рукавице. Тело изгледа као укочано у пространој хаљини; прекрштене ноге ишчезавају под теретом горњег капута, који је стављен више њих. Мртвачки бледа глава малаксало је клонула на лево раме. Неочешљана брада и дуга коса су седе; очи пола затворене, а пола будне; у пртма лица је озбиљна резигација, из које веје дах туге. Сасвим овим је у складу ваздух, који окружује велику и мршаву фигуру његову. Дан је суморан и мрачан као магла, која се диже из Темзе. На зиду висе један бакорез у црном оквиру, сличан посмртној листи, овиченој црним линијама. Све је тако диспозирано у бојама, да се чини као да сетно и у молу одјекује жалосни погребни марш.

Својим символизмом у портрету Беклин стоји близу Уистлеру. Он је обично говорио: „Већ се по оделу мора познати да је то девојка, коју слика преставља. Оно мора имати боју пролећа.“ За њега у портрету не беше крајњи циљ највернија репродукција природе. Човек се не сме ропски везати за тренутну појаву. Уметник мора у једној личности тражити оно што је битно, оно што ту личност нарочито карактерише и издваја од осталог света. Да се ово суштаствено у карактеру једне личности истакне, треба се умети користити свима средствима, која могу једном уметнику стајати на расположењу. Већ и сам спољашњи изглед треба да буде подешен према овоме карактеру, који је уметник у својој личности открио. Према њему ваља подесити и нарочиту ситуацију. С тога је он ретко сликао људе у њихову обичну оделу. Једној дами бела, нежна мяса и румених образа, дао је црн вео, пре него што је почео да је портретира. Њему, дакле, увек беше пред очима идеалан портрет.

Свој сопствени портрет Беклин је сликао неколико пута. Први пут је преставио себе са чашом вина у руци. За њим ослушкује смрт, која му своју песму свира на

последњој струни. Он држи у рукама кичицу и палету. Тек што је помешао боје и диже кичицу за нове потезе, кад иза њега тихо почињу да звоне звуци са виолине. Удубљен у мисли ослушкује он песму о смрти и о ништавилу свега, коју костур иза њега свира. Он јасно чује звуке, који парају уши и са затегнутом пажњом, коју дивно издаје израз његова лица, ослушкује их. То су очи човека, који са пуно духа гледа пред собом у далеки живот, у коме се ради, да се живи. Он у исто време гледа и у назад и осећа се као пролазни створ у васељени. Слику је радио 1872. год. (кад му је било 45. г.)

Годину дана доцније постаде други његов портрет. Прекрштених руку стоји уметник наслоњен на један стуб. Где је он, ту расте лавор. Високо над њим, у ведром зраку, лебде тигре. Својом сићушношћу показују оне, како је небо високо и далеко. Човек пак стоји, борећи се са судбином, овде доле на земљи.

Жена Беклинова као муза. Постала је у Риму 1862. год. Овде га беше толико обузела чар његове жене да је овековечно у дивно идеализираном портрету. Она је са топлим тенем једне жене са Југа, одевена у отворено-жућкасто одело. Бледо-плав зид са црвенкастим орнаментима образује основу. Све то појачава утисак једне идеалне жене. Најчистија и најмоћнија љубав водила је кичицу, црту по црту, у овој слици. У томе лежи тајна њена дејства на изложби Минхенској 1863. год.

Сафо. Са пуно ефекта лежи на отворено-плавичастој основи лице са бојом слонове кости и нежно ружичасто одело. У портрету се осећа дах атичке душе.

(свршиле се)

Беч, крајем октобра, 1902. год.

Јесења Сликарска Изложба, у Уметничком Дому, отворена је пре неколико дана. По броју изложених предмета (1075 скоро све самих слика) она је већа од свију, које се с јесени приређују. Поред тога, ова се изложба одликује и једном другом својом страном: она се састоји, осем из збирке радова разних сликара, још из колекција слика неколицине уметника, махом већ помрлих, једне колекције чисто бечких ствари. („*Viennessia*“, око 400 слика, већином акварела), — поклон Модерној Галерији од једнога пријатеља уметности, из колекције Хајншанове Галерије (Минхен—Ница), из збирке оригиналних слика за дело „*Die österr.-ung. Monarchie in Wort und Bild.*“ И онда, има још нешто. Кад се Сецесионистина пре неколико година одделила од Уметничког Дома, она је задрла доста другим путем и сместила се у свој дом. Пре две-три године оцени се опет једна група уметника, т. з.

Нaген-Бунд, и отпоче да приређује засебне изложбе (оне су све три, скоро увек, у исто време, као што је и сада случај). Сад се појавило опет нешто ново, али у самоме Уметничком Дому: „*Jungbund*“. И дом Сецесионистина и Хагенов Савез утекоше, скоро у дијаметралном правцу, остављајући Уметнички Дом по средини, дотле се Омладински Савез јавља на староме, опробаноме пољу, и остаје ту: он је подмладак његов. — Испрва, док се човек очима не увери, прилази са доста скептичности одајама *Jungbund*-а: све мислите да ћете тамо наићи на сушти символизам. Скоро ни трага! Вас ће тамо задахнути свежи дах младости, која

је стала на своје ноге, чврсто стада, и весело вам ређа кичицом све оно што је око вас и у вама. Ја не намеравам бавити се ни овде, нити на другим местима, подуже код појединих слике, али морам вам истаћи бар две-три ствари из Jungbund-a. Тако, мени се, на пр. особито допада један портрет од Н. Napaszek-a (можда и за то, што ми се чини да „модел“ познајем): једна љупка, прѣомањаста цура, изврских очију, облог лица, крајних, малених уста. Она је сва у црноме оделу, под великим, модерним црним шеширом и у белим рухавицама. Сећам се да ме је са своје лепоте особито привукао био недавно портрет једне Парижанке. Такав је био и овде случај. Али, није лепота лица, већ лепота израде: тако меко, тако нежно, тако фино и благо ниансирање. — Otto Warth је изложио зимску величанственост: „Зимско Сунце“. Високо и стрмо се уздиже крш неке планине, нигде дрвета, нигде ичега, што живот одаје. Дебели снег је све покрио, и само где-где видите голу литицу. Она јасна скоро, блистава белина каже вам да је зимски дан, сунцем озарен. — Fr. Mauch: „Вече“. Смркло се. У врту, на клупи, двоје усамљених — а то они и воле! — и шта би друго него се љубе! Сликар је ванредно лепо представио вече без месечине; тешко га је описати — оно се види у природи и на верној слици.

Из колекције „Viennensia“ не намеравам вам ниједне слике ближе описивати: све оне имају чисто локални значај, јер су све кроз бечке ствари. То су радови знаменитих бечких сликара: довољно ће бити да вам испишем само 3—4 имена: Pipich, Petrovits (L. E. — један бечки Србин), Fischer L. H., Gause W. и др. —

Паја Јовановић изложио је четири портрета. Они сви особито падају у очи, особито онај једнога господина у ловачкоме оделу (сва четири портрета су мушкога рода). Није ни потребно истицати вредност њихову, довољно је рећи да их је радио он — Паја Јовановић. То исто вели о њима и стручна критика. — Још имају три слике Пајине: у збирци оригиналних радова за дело „Аустро-угарска Монархија у слици и речи“ — „Босанци и Херцеговци“, „Крвна Освета у Херцеговини (суд)“ и „Низања дувана у Херцеговини“. „Крвна Освета“ већ је, чини ми се, у нас негде изашла . . . . .

Ванредно је лепа збирка портрета пок. берлинскога сликара проф. Мах Конера. Он је био изврсан портретиста, и смрт га је доста рано уграбила. Од 54 изложена рада (које готових, које скица), 53 су његовом изразитом кичицом израђени; његов портрет израдила је веома фино жена покојнога сликара.

У збирци Heinemann-ове Галерије има веома ваљаних радова. Кад знате да су тамо, међу осталима, и мајстори Piovanì Segantini, F. v. Lenbach, F. Stuck F. v. Defregger, онда вам неће бити тешко веровати ми на реч: да су то, збиља, и веома лепа радова. Чувени портретисти Lenbach има овде три портрета: Визмарк, једна Американка и Сахарет, — ова бајна лепојка, позната са бина свију бољих варијете-позоришта. Изван ове збирке, изложио је Lenbach и још један портрет: минхенске глумице дворског позоришта E. Berndt, као „Ифигенија“. И без каталога па знате одмах да је то Ленбахов рад: његове карактеристичне, изразите боје, са мрком позадином.

Из праве јесење изложбе слика имао бих тек сад рећи коју реч. Али, мени је немогућно бити опширнији. Јер, верујте, није то ласно писати извештаје за људе, који немају прилике и својим очима све то гледати. Па онда, опис слике губи, на тај начин, много и од својег ефекта. Слику ваља видети и дивити јој се, ако је за дивљење, а не описивати је! Осем тога, у оваким случајевима преоблађује и сувише чисто субјективни моменат: ја вам помињем оно, што се мени допада . . . . .

Од многих слика, које су ми се допале, да вам поменем само ове:

J. Körf (Беч): Рековалесценткиња. Један случај из одмаклог стадиума оздрављења. Са заваљеном главом на јастучету од наслона на столицу, у доста сиромашној соби, седи једна оздрављеница и гледа у бокор цвећа, који су јој крај ње, на сто, метнули. На лицу видите ону тиху радост, која болеснику враћа руже на образе.

H. Larwin (Беч): Сплавари. Ви не видите сплава, али се кроз магловит дан беласа испред вас широка река, са стрменом једном обалом. На предњем делу слике видите два жилава, опаљена човека, са затуреним секирама на раменима и са лулама у устима. Чисто осећате неки влажни дах . . . . .

A. Schaeffer: Зимско јутро у планини. Снег је покрио све. Зора забелила, и ви кроз јеле чисто видите како се на небу звезде једна за другом гасе, што је, у осталом, и сликар веома вешто представио. Нека хладна свежина, чини вам се, душе на вас са слике.

Имају и четири лепе слике пок. пољског сликара Јана Мађејке: „Плавојка“, „Из пољске Историје“, „Из чешке Историје (Жишка)“ и један „Мотив из Цариграда“.

Fr. Frank (Минхен): Сирово на Ривиери ди Леванте. Овај лепо акварел вам јасно износи сву ону узбуну, коју сирово на води начини: хридови виле из мора, вода се пенуша и издиже, јурећи преко камењака.

Има још једна слика, у сали где је колекција пок. сликара проф. Макса Конера: Sascha Schneider — „Um die Wahrheit“ (Colossal-Oelgemälde). Али, како је ово сушти симболизам, и по скоро неразумљив, то би ваљало да се при уласку даје посетиоцима и коментар.

Него, овде да завршим: доста је!

Г. П. Изв.

На пасишту (сликао Антон Брајт). — И ако је моменат, представљен на овој слици, веома обичан и чест, ипак гледалац налази правога уживања у њему. Израђен по реалистичном схватању, утицај му је непосредан, јер у успоменама изазива читав низ таквих момената на које се сећамо са неким нарочитим расположењем. Брајт је познат нарочито са свога сликарског манира који му је у модерној школи одредно веома угледно место. —

Пред селом (фотогр. снимко Др. Марко Николић). О значају аматерског фотографског снимања изишло је говорити, јер његова многострука примена сама собом најречитије говори. Фотографски аматерски рад захватио је јакога корена и у Краљевини Србији, те је „Нова Искра“ скоро у сваком свом броју доносила и по који рад наших вредних аматера. Уносећи и ову слику у досадашњи низ таквих радова, остављамо да јој и лепоте и правилност снимка налазе сами читаоци. —

Славолук у Београдској доњој тврђави. — У близини страшне Небојше куле подигнут је за времена аустријске окупације (1718.) овај славолук. Зидан га је, како се тврди, принц Јевђеније Савојски. —

Баштовански долап крај Дунава (фотогр. снимко Др. Марко Николић). У низу слика из нашега Београда и његове околине доносимо и ову са Дунавскога краја. Наши вредни Срби Маћедонци обделавају већи део Дунавскога поља, а како га наводњавају показује наша слика. —

Остаци Трајанова моста на Дунаву. „Код села Костола, испод Кладова, находио се на Дунаву знаменити Трајанов мост, којим се за у Дакију продужавао онај чудесни друм што је пролазио десном страном целе дунавске клисуре, негде усечен у стену а негде озидан, пошто се отео део корита ове реке, овуда и онако узане. Кад године 1868, Дунав необично јако сахну, изашло беше из воде на видик шеснаест стубова од овога огромног моста који је имао у дужину више од једнога километра, и коме су сводови највишу површину Дунава високо надвишавали. Глава бронзане статуе Трајанове, подигнуте пред мостом на нашој страни, нађена је пре неколико година у песку, близу обале, и чува се у нашем Народном Музеју! (Карић: Србија, 905.)

Зека Буљубаша (сликао П. Ранос). — Зека је рођен у Новој Вароши, у нахији Сеничкој. Дошао је у Србију у време Карађовђевог устанка, и находио се уза Стојана Чу-

пића. Доцније му је било одређено да чува дринску границу од Турака, и он се сместио у Парашници, у атару црнобарском, и ту прибавио „Голих синова“ кад 50, кад 100, а кад кад и 200. — Зекини су се војници звали „Голи синови“, за то што су били све сами бећари, људи без кућа и породица, на наравно у почетку и голи и боси, али су они доцније бивали одевени све у чоху и злато а окићени најлепшим оружјем... Кад је 1813. сила турска, под везиром Деренделијом, нагрнула испреко Дрине у Србију, Срби су начинили шанца на селу Равњу, на оном земљоузу између Засавице и Саве, и ту су мислили да уставе турску силу, док јој друга српска војска не би озго ударила с леђа, те да тако сузбију Турке и врате их у Босну. Ова се нада не испуни, него на против ова турска војска разбије Србе и натера да се повуку из шанца, и то у великом нареду. Видећи ту погибију браће своје, Зека, са својим голим синовима, начини најстражни ланац, те стане заклањати Србе који се повлачаше, а сузбијати Турке који нападају. Тиме је многим обезбедно узмицање, а себи и друштву свом кунио право на несмртно име... Док је трајало барута, устављали су Турке пушкама, а када тога нестане, они поваде ножеве своје, још по једном погледају на наоблачено небо над Србијом, осврну се на лене равни мачванске, на поменув Бога и свој народ, јурине с голим ножевима у Турке, и ту, секући, буду исечени сви до јед-

ног!* (Кнеж. Србија, 459. стр.) — Из оваквог живота Зека Буљубаше и његових голаћа, изабрао је Г. Ранос момонат, када се Зека враћа са једног свог ратничког похода. И рухо и оружје и коњи њихов је плен из тог похода. — Као што смо већ јавили овај лени г. Раносов рад већ се олеографише и у најкраћем времену моћи ће красити српске домове.

Кула Тодора од Сталаћа (фотогр. снимко Л. Грбић). — Над ставама Источне и Западне Мораве, у брегу, стоји и сада јако опала зидина, коју народ зове „Кула Тодора од Сталаћа“. Три зида: источни, северни и западни стоје још усправо, само су један од другог отвојени, а јужни је са свим из темеља искорутан; до куле пак, где је била капија, стоји зид са сводом. На северном дувару куле има под сами врх прозор, и у њему се познаје моловање још од онога доба*. Народна песма сачувала је необично лему успомену на ову кулу и догађаје у њој. Ко ту песму не зна, нека је прочита у Вуковој збирци, наћи ће је под насловом „Смрт Вовојводе Пријезде“.

Улазак у Сењски рудник. — Већ је довољно познат и у туђем свету овај српски државни рудник угља. Његово богато налазиште изазвало је подизање читаве српске рударске колоније која својим истрајним радом задобија све шире кругове потраживача. Наша слика представља улазак у рудник.

Х Р О Н И К А

Пре неколико дана редакција „Нове Искре“ добила је од једног свог претплатника писмо, у којем је говор о једној рђавој навици у нашем друштву, на коју доста често наилазимо. Пошто је таква једна појава од општег интереса, и пошто се редакција у свему слаже са мислима тога свога претплатника, решила се, да то писмо, скоро од речи до речи онако како је написано, изнесе пред своје читаоце с молбом, да и они размисле мало о тој појави, не би ли се, тако заједнички успело, да се та појава искорени међ нама.

Ево тога песма.

..... Као јаван орган позвани сте и да изнесете, и да критички пропраћате све оно што се тиче нашег јавног живота т. ј. и добрих и рђавих страна нашег друштва. Полазећи са те тачке, усудио сам се да вам пошаљем ово неколико речи, о једној непријатној појави у нашем друштву, на коју се врло мало пажње обраћа, а међутим, појава нам та неоспорно штети.

Вама је познато да у границама Краљевине Србије има врло много Срба досељених из других крајева Српства. Међ њима, многе је овде међ нас довела колико жеља да живе у слободној Србији, толико исто и побуде више материјалне природе. Довело их је уверење: да ће радећи и живећи овде, бити сигурни и животом, и чашћу и имовином својом, и таквих је, без сумње, највећи број. Али међ њима има и таквих који су из најчистијег убеђења, из велике љубави према Српству дошли овде у часима искушења нашег да нам помогну, и да заједно с нама гину, одушевљени именом и великом и славном прошлешћу нашом. И кад би се само мало даље у прошлости завирило у ту појаву, нашло би се, и то је неоспорно, да је сваки други од нас родбином досељеник, да је сваки други од нас по оцу, деди или неком претку своје или Босанац, или Херцеговац, или Старосрбијанац, или Македонац, или Војвођанин, или Далматинац.

Међутим, како се ми, потомци тих досељеника, понашамо према Србима из осталих крајева српских, који, или дођу овде да се наसेле, или дођу да траже рада? Зађите по читавој Србији и ви ћете чути и видети, да наш народ не само Србе из Старе Србије и Македоније но и Србе из

новоослобођених крајева назива Бугарима; Србе из Војводине, а можда само зато, што и они не иду у гаћама и кошуљи већ су обучени, назива Швабама; Босанце назива Турцима; Личане и Крајишнике назива Хрватима. Па још кад видите просте људе да се тако понашају, можете им то и не уписати у грех; прости су, и од овог села и најближе окружне вароши ништа даље нису видели. И чим виде на некоме одело другаче но се у њихову селу носи, и чим чују да истина српски говори, али не тако ко што се у њихову селу говори, одмах налазе да тај не може бити Србин као што су они, но да мора бити нека друга *вера*. Али, кад чујете и каквог школованог Србијанца, да према Србима из разних крајева употребљује епитете као што су: Шојка, Цинцарин, Шоп, Македонац, Гога, Шокац, — ви у чуду застанете и питате се: да ли ово Србин Србину говори? да ли те речи као подсмех и погруд употребљава човек чији је отац или некакав предак, такође морао бити или тај Гога, или Шоп, или Македонац, или Цинцарин, или Шојка, или Шокац.

Видите, ја верујем да већина таквих не употребљава те изразе из пакости, из какве рђавштине, јер тврдо верујем, да ће се у сваком осудном часу ипак брат брату наћи да му помогне. Али, и ако те изразе употребљавају тек онако као уз реч, из навике, не мислећи много о последицама, — ипак навика је та рђава, врло рђава, и ће не сме бити. Из самог искуства ми сви врло добро знамо и видимо, где нас је тај луди партикуларизам одвео.

Зар је тешко помислити како мора да је тим јадним Србима са стране, који су највише несреће у својој домовини препатили једино с тога, што су хтели и даље славу да славе и да и деци својој у наслеђе оставе — како, видимо, мора да је њима, кад виде, како их ми, у слободи распуштени Србојанци, дочекујемо?!...

Ако и где има брата да зажали, као што је рекао велики Његош, нисмо ли ми та браћа, позвани да најнежнијом љубављу дочекујемо ту несрећну браћу нашу, која, мучена бројно јачим туђинима, морају да нануштају све своје, све, на чак и гробове својих покојника?

Та за име Бога, кад сваки нормалан човек задрхти гневом гледајући кад неко немилосрдно своју стоку туче, каквим онда гневом треба да дрхтимо ми Србијанци гле-

дајући прибегају браћу нашу и мислећи на оне паклене муке, на које су их туђини, у њиховој рођеној отаџбини стављали!?... Али место тога, ми их, или бар многи од нас, из неке луде лакомислености чак ето и вређамо. Не знам да ли грешим, али мени се чини да је сваки од нас Срба из Србије позвао да се према таквима понаша љубавије, нежније по и према коме најрођенијем свом. Шта више, мислим, да према таквима нико од нас не може бити довољно најљив и предуверљив, ма да је њима и најмања наша утешна реч, и најмања наша нежност велико, велико добротинство.

На послетку, ако их нећемо нежно дочекивати, право је да их бар не ружимо; ако их, по својој несрећној навики, нећемо називати браћом и Србима, па ма каквим они дијалектом и провинцијализмом говорили, ма како обучени били, и ма каквим се свецима клањали, — право је да им бар не прешивамо које каква имена, која се за поругу сматрају...."

Одлуке српског новинарског конгреса у Београду 13., 14 и 15. октобра 1902. године.

На I питање: *"Шта треба предузети, да књиге и листови, који излазе у појединим српским областима, прођу у што већем броју у све остале земље у којима Срби живе, те да се тим путем прошири поље српске књиге и журналистике, као и међусобно познавање прилика и потреба свега српскога илемена?"* донета је резолуција:

1. Потребно је основати у Београду српску главну књижевницу, с јаким капиталом, која ће по свима српским областима, у свима градовима и већим местима имати своје филијале. Њихова би дужност била да свакога месеца објављују појаву сваке нове српске књиге, и да је, ако је не би већ имале на стоваришту, набављају најкраћим путем.

2. Потребно је организovati што рационалнију и што поузданију колпортажу за књиге, часописе и новине у свима српским местима. То би имала извршити главна књижевница и њени филијали. Да се то постигне треба порадити да се укину забране и ограничења колпортаже које постоје у неким покрајинама.

3. Потребно је установити у свакој вароши и у свакој већој сеоској општини читаонице са задатком, да набављају новине и часописе из свију српских области, у сразмери својих материјалних средстава.

4. Потребно је уза сваку читаоницу, или независно од ње, основати књижице за народ, уређене према месним приликама са што разгранатијом употребом свакога грађанина. Задатак је књижицама да набављају ваљане српске књиге преко српске главне књижевнице и њених филијала и иначе, и

5. Потребно је умолити владу Краљевине Србије да по могућству уреди поштанским конвенцијама са суседним државама односе ради олакшања поштанског саобраћаја и у оним земљама, коју су сад изван међународне поштанске заједнице.

На II питање: *"Треба ли искључити из наше штампе личну полемику између новинара и између јавних посленика о њиховим приватним и породичним односима, као недостојну јавне речи и штетну по углед српских новинара и радника на јавном пољу?"* — конгрес је једногласно усвојио одлуку одборску која гласи:

1. Потпуно убеђен да је најшира слобода исказивања мисли најпоузданије и најјаче јемство за просветни, културни и политички напредак српског народа, да је слободна штампа најјачи заштитник и бранилац истине, конгрес сматра да у полемици између новинара и између јавних радника треба брижљиво избегавати све што се односи и вређа чисто породичну част и морал.

2. Конгрес очекује од српских новинара, да у јавној дискусији увек употребљавају тон озбиљан и достојан образованих и васпитних људи.

На III питање: *"Да којих граница може штампа претресати питања, која се тичу народног и културнога живота српског, без повреде општих српских интереса и угледа*

српске заветне мисли?" — прочитао је извештај др. Станоје Станојевић реферат одборски пропративши га лепим и језгровитим говором, који је изазвао опште допадање. Па како се нико није био јавно за реч, то конгрес усвоји једногласно одлуку одбора, који гласи: 1. Расправљање о општим српским питањима не може шкодити заветној српској мисли, док се та питања расправљају са добрим познавањем ствари у свима детаљима, објективно и трезвено, са љубављу и преданошћу и док се не губи из вида, да свагда, пре свега, треба имати на уму опште српске интересе и заветину српску мисао.

2. Тим више потребно је истаћи да је за свако расправљање о српским стварима потребно добро познавање факата, а то познавање факата већини српских новинара често не достаје. С тога је потребно боље и темељније проучавање свих српских питања, но што је то до сада било.

Пошто је прочитана одлука одборска о установљењу српског преског бироа, приступљено је расправљању тога питања, па је најзад решено, да се одлука одборска у свему усвоји. Она гласи:

1. Установљава се у Београду Српски Централни Биро, као одељак Срп. Нов. Удруж. са задатком, да у питањима националним шаље свима српским редакцијама тачна обавештаја, како би се оне једнообразно расправљале и тумачиле.

Овај ће биро издавати свој информациони орган у облику кореспонденције, који би по потреби излазио, и који би се само редакцијама слао.

2. Овај би се орган имао слати и другим словенским и страним редакцијама, које би на то жељу изразиле и погодбе правилником прописане испуниле.

3. Ставља се у дужност управи Нов. Удружења, да изради допуштење код министра иностраних послова, да преско одељење тога министарства информацијама овога бироа даје што ширу јавност.

4. Сва уредништва, која се буду користила информацијама овога бироа, дужна су сносити сразмерне трошкове по прописима нарочитога правилника и слати бироу свој лист.

5. Редакције листова уједно су извештачи централног бироа; у местима где има више редакција они могу међу собом изабрати једнога повереника као извештача, коме ће евентуалне трошкове централни биро накнадити. Управа Новин. Удружења прописале нарочити правилник за све одношаје према редакцијама и извештачима као и о свима начинима, на које ће се обавештење изменити.

Нешто о даљинама звезда

Кад погледате на звездано небо, вашем се погледу указује највећа разноврсност и неправилност у распореду оних чаробних светлала — звезда, које особитим треперењем и разнобојном светлошћу све већма задржавају наше погледе. Загледате ли мало најљивије, видите како су поједине звезде груписане овде-онде преко целог неба, те граде као неке звездане групе, које су астрономи назвали: звездане слике или констелације. Њих су уочили још стари народи, па су им давали и различита имена својих божанстава и т. д. Доцнији нараштаји увећавали су број имене појединим констелацијама тако, да их сада има на 120. Упоредите ли пак поједине звезде међу собом, јасно разликујете, да међу њима има врло сјајних, има их које су мање сјајне, а и таквих које једва видите да трепере по оном азурном своду, које ми небом називамо. Према тој величини сјајности, коју добијамо од појединих звезда, астрономи су их поделили у неколико класа. У прву класу или прву величину спадају најсјајније звезде, у другу оне што су мало слабије од првих и т. д. Оне најслабије које

голим оком можемо онажати, спадају у шесту класу. Звезда прве величине има 19, међу које спадају: Сиријус, Канопус, Алфа Кентаура, Арктур, Вела, Рафел, Коза, Проион, Алдебаран. Даље се рачуна да има 59 звезда друге величине, 128 треће величине; 530 четврте величине ит.д. Запажено је, да у свакој даљој величини звезда има обично три пута више звезда него у оној величини непосредно испод ње. На тај начин, кад се помножи са три број звезда извесне величине, добија се број звезда оне величине, која је за њом. Иста тако прорачунато је, да број звезде у првих шест величина износи око 6000. То у исто време значи, да се слободним оком највише види толико звезда.

Ну тамо, где застаје моћ нашег слободног ока — телескоп, као неко циновско око, које непрестано расте, продирући у дубине небесне, открива таме непрестано све нове и нове звезде. Први дурбини открили су за шестом — седму величину, за тим се ишло до осме, девете величине, Ето тако се од хиљаде долазило до десетак хиљада, а од десетак хиљада до стотинама хиљада! Још савршенији инструменти прешли су и преко тих граница и открили су звезде десете и једанаесте величине. А кад се до тога дошло, престало је бројење звезда на хиљаде, па се отпочело бројење на милионе. Број звезда VII величине износи 9 милијона 556 хиљада; кад се овом броју дода број свих једанаест величина, добија се укупна сума од преко 14 милијона. Новијим истраживањем помоћу јачих инструмената прешло се и преко тих граница, тако да се данас рачуна на 43 милијона звезда тринаест величина. Небо се дакле јако изменило! Кроз телескопе нити се разликују констелације нити границе њихове са другима: само се види како блиста као нека фиња, светлуцава прашина од силних звезда — тамо где голо око, без телескопа, види само чисто плаво небо са једном или две сићушне звездце. У колико се већма усавршавају наша оптичка средства т. ј. у колико се већма појачава оштрина нашега вида, у толико ће се већма небесни предели прекривати тим „финим злаћаним песком“, те ће се једнога дана наши погледи, продревши тако у те сада непознате нам дубине васеленине, зауставити и запрепатити пред финим платном светлости од небројених звезда.

Звезде су безбројне.

Па колики простор захватају те миријаде звезда које се тако нижу једна за другом кроз васелену? То је питање вазда привлачило све астрономе, као и све друге људе, који воле небо и теже да разумеју прилике његове. Ну решењу његову могло се приступити сасвим скоро, пре кратког времена, када су тек омогућена средства за то. Стари народи нису имали ни појма о даљинама звезда а небесних тела, па ни о самој природи њиховој. Многи сматраше, да су звезде земаљски пламенови, који су се тако с времена на време отискивали с њене површине и одлазили тамо горе, налик на оне бладеће светлости што се виђају ноћу по баровитим пределима и по гробљу: то им беше све знање о природи њиховој. А да би се пак могле мерити даљине и најближих звезда, ваљало је прво добро научити се: како се мери дебљина влакна косе. Остављајући за другу прилику да се упознамо са самим начином тога интересантнога мерења, овде ћемо само показати неколико примера о звезданим даљинама.

Најближа нам је звезда из констелације Кентаура, коју су астрономи назвали Алфа, и она је прве величине. По најновијем рачунању она је од нас 275. хиљада пута даље него ли наше сунце, а оно је далеко од нас 149. милијона километара; што чини укупно око 70 трилијона километара!

Нама је врло тешко, па готово и немогућно да схватимо каква је то даљина, кад се она овако само каже. Међу тим, ми много лакше можемо схватити сваку даљину кад је не меримо ни метром ни километром, већ просто — временом т. ј. за колико би се времена могла пропутovati дотична даљина. Кад се на пр. каже, да од Београда до враће има 354. километара, нама није толико јасна на први поглед та даљина, али кад је представити временом, које нам треба да је пређемо извесном брзином на пр. железницом и т. д. — тек је онда можемо лакше разумети.

Иста метода, којом се служимо за представљање земаљских даљина, служи нам врло корисно и при представљању небесних даљина. Ето тако ми меримо простор временом, само се у астрономији у место брзине железнице узима за основу брзина светлости, а она прелази 300.000 километара у секунди!

Да би се прешла она даљина, која нас раздваја од најближег нам суседа у васиони, од Алфе Кентаура, светлости треба 4 године и 128 дана. Ако бисте хтели и могли у мислима пратити ту даљину, онда не треба време поласка и доласка светлости замишљати само у та два момента, него морате просто пратити то кретање, т. ј. замишљати као да сами путујете тако: да за прву секунду времена пређете првих 300.000 километара, за тим за другу секунду других 300.000 километара т. ј. за прве две секунде да сте се удалили од тачке поласка већ 600.000 километара; за тим даљих 300.000 километара кроз трећу секунду времена и тако непрестано, без застоја кроз пуне 4 године и 4 месеца. Само тако ћете моћи да схватите ужасну вредност ових цифара, иначе, пошто тај број прелази све границе на које смо ми навикнути у обичном животу, тај број неће вам ништа казивати, ви га нећете осећати.

После овог нашег најближег суседа, Алфе Кентаура⁸ други наш најближи сусед налази се у констелацији Ла⁷ буда: он је удаљен од нас 7 1/2 светлосних година; Вирријус најсјајнија наша звезда, удаљен је за 10 светлосних година; Проион за 12 година, Алдебаран за око 14 година, Вела за око 22 године, Арктурус око 35 година, Полара око 37 година. Има звезда које су удаљене од нас по хиљадама светлосних година!

Дакле, кад би се кренули с последње границе нашег сунчаног система, па пошли ма у ком правцу, путовали би кроз саму пустињу до на 70 трилијона километара: у свеколикој тој грдној просторији нема ни једног јединог небесног тела и ни једног јединог сунца. И кроз тај ужасни простор светлост непрестано промиче непојамном брзином од 300.000 километара у секунди, и путује кроз 4 године и 128 дана док од тог сунца до нас доспе. А да још боље схватите ту даљину упоредите је са брзином гранате или звука. Узимајући да граната прелази у секунди 340 метара, требало би јој 3 милијона година да пређе ту грдну даљину. Брзи воз железнички, који просечно иде 60 километара на сат, кад би пошао са звезде Алфе Кентаура и да путује без икаквог застоја, дошао би до нас за 75 милијона година!

Ето толико нам треба времена да можемо посетити првог нашег суседа у васелени, а скоро два пута толико времена да би могли посетити другог најближег суседа и то само — да дођемо до њих: за повратак још толико. Шта ли тек остаје за оне звезде које голим оком једва видимо или за оне, које и најјачи данашњи телескопи тек називу! С тога немојте ни жудети, драги читаоци, да се звездама приближите те да их гледате тамо на дому њихову, у друштву њихову, јер видите колико су оне једна од друге и од нас удаљене. На послетку, све и да је век човечије тако дугачак, да се може истрајати на тако далеком и пустим путонима, сама наша земља својом тежом не да нам да се удаљимо од њене површине ни до граница наше атмосфере. Рођењем својим ми смо привезани за њену површину, а нарочито за онај комад њен, који зовемо нашим отаџбином.

17—X 1901. Београд.

ПРОФЕСОР

Ј. Михаиловић

* Изашла је из штампе нова књига „Пред Македонским питањем“, написао нови Мирмидон. Књига је у величини осмине, а има 47 страна. Цена је 30 пара динарски.

* Наш сарадник Господин Јанко Веселиновић штампао је у засебној књижици седам својих прича под насловом „Мале приче“. Књижица је цена пола динара, а може се добити у свима београдским књижарима.

* Од почетка овога месеца почео је излазити нов лист „Глас права, судства и администрације“. Власници су и одговорни уредници Милан Ст. Марковић, јавни правозаступник и Коста Д. Јездић, главни секретар Држ. Савета и. р. — Лист излази сваке недеље. Преплатна је цена, до краја ове године: за Србију 2 динара а за иностранство 3 франака или круне.

* Штампарија Мила Маравића (Загреб, јавља да је узела у своје издање трећи свезак „Historije srednjega vijeka, za narod hrvatski i srpski napisao Natko Nodilo“. Овом је свеску садржај Од цара Јустинијана I до смрти цара Нераклија, ili do izvršene seobe Slovena, Hrvata, i Srba (565.—641). Дело ће имати до 35 штампаних табака, а цена му је 5 круна. —

* У Државној Штампарији одштампана је књига „Каталог Народне Библиотеке у Београду“ (II, Књижевност Словенска). Цена је 10 динара а може се купити у Државној Штампарији и у свима повлашћеним књижарима. —

* Изашао је VI свезак Летописа Матице Српске с овим садржајем: 1. „Мегдан у Срба XVI. и XVII. столећа. Историјска студија Јов. Н. Томића. 2. „Тодора Метохита посланица о дипломатском путу у Србију поводом женидбе краља Милутина са Симоном године 1298“. С грчког превео М. Апостолић. С поговором Јов. Радоњића. — 3. „Наша савремена лепа књижевност.“ II. Од Милана Недељковића. — 4. „Мраз“. Једна драмска сцена. Написао Пера С. Талетов. — 5. „Бројно опадање Срба и Хрвата у Хрватској и Славонији“. Од Петра Марковића. — 6. „Оцене“. „Прикази“. „Белешке“. — 7. „Гласник“ (Др. Љубомир Недић. Од Дра. Јована Скерлића). — 8. „Ново књиге. —

* Пештанске „Српске Новости“ објављују да ће издати у недељним свесцима „Српске народне песме“ из збирке Вукове, Петрановићеве и др. Цена је сваком свеску 4 потуре (за Србију 5 пара динарских). Уза сваки десети свезак даваће се бесплатно корице за повез. За већи број примерака даје се 30% рабата. —

* „Помозимо Високим Дечанима“ наслов је патриотској књижици коју је написао епископ Жички Госп. Сава. Књига је намењена скупању прилога за обезбеђење Високих Дечана. Може се добити само код писца. —

* У засебну књижицу одштампан је чланак Симе Станојевића „Трговачко питање“. Може се добити у књижарима за 0.20 дин.

* У издању књижаре Браће М. Поповића (Нови Сад) штампане су две збирке српских композиција: „Шеснаест српских позоришних песама за један глас са гласовирском пратњом“ (цена 3 круне) и „Десет српских варошких песама за један глас са гласовирском пратњом и потписаном текстом“ (цена 2 круне).

* Српска Читаоница у Новом Саду одржала је 14. о. м. и шесто овогодишње село. Г. Никола Илић, члан Централног Кредитног Завода, говорио је о штедњи (друго предавање из циклуса „Национално-привредна организација“),

„НОВА ИСКРА“ излази сваког месеца. — Цена: на год. 16, по год. 8, четврт год. 4 дин.; ван Србије: год. 10 фор. или 20 дин. у злату. Преплатна и све што се тиче администрације шаље се Р. Ј. Одавићу, власнику „Н. Искре“, Капетан Мишина 8.

а г. проф. Ј. Живојиновић приказао је „Сељанчице“, збирку песама Милорада Петровића. —

* Бугарско Књижевно Удружење (Софија) изабрало је Г. Д-ра Валтазара Богинића за свог почасног члана.

„Цртнице за ранију слику српске престонице“. Записао М. Ђ. Милићевић. (Оштампано из Годишњевце XXII) Београд, штампано у Штампарији Краљевине Србије, 1902. — 8°, стр. 56.

„Што је добро?“ Српским народним пословицама тумачио др. Данило Трбојевић. (Прештампано из „Српског Свона“ за годину 1902.) Сремски Карловци, Српска Манастирска Штампарија, 1902. — 8°, стр. 207.

„Једноженство и многоженство“. Предавање проф. Т. Г. Масарика, превео др. Иван Шајковић. (Прештампано из „Бранкова кола“ за год. 1902.) Сремски Карловци, Српска Манастирска Штампарија, 1902. 8°, стр. 24.

Проф. Т. Г. Масарик: „О задаћама Јака“, превео др. Иван Шајковић. (Оштампано из 6. и 7. броја Покрета). Београд, Штампарија Мате Јовановића, 1902. — 8°, стр. 31.

„Летопис Матице Српске“. Књига 216. Свеска VI. за годину 1902. У Новом Саду, Издање Матице Српске, Штампарија Српске Књижаре Браће М. Поповића 1902.

Н. В. Корабљов: „Никола Васиљевић Гогољ (1809. † 1852.—1902.) Прештампано из Летописа Матице Српске. — У Новом Саду, Штампарија Српске Књижаре Браће М. Поповића, 1902. — В. 8°, стр. 65.

Књиге за народ. Издаје Матица Српска из задужбине Петра Кољевића. Свеска 102. „Свети Сава архиепископ српски и просветитељ“. Читанка за српски народ, написао протопрезвитер Јован Вучковић. У Новом Саду, Издање Матице Српске, 1902. Штампарија Српске Књижаре Браће М. Поповића у Новом Саду. 8°, стр. 104. (Преплатна на 5 ком. „Књига за народ“ и „Календар Матице Српске“ 1 круна, у иноз. 2 кр.). —

I издање Чушићеве задужбине I „Прилеп и његова околина“. (Историјско-географска излагања) од Дра Јована Хаџи-Васиљевића. У Београду, Нова Електрична Штампарија Петра Јоцковића, 1902. 8°, стр. V+213. Цена 2 дин.

Свезак 11. „Zemljopis Hrvatske“. Napisali Dr. Hranilović i Dr. Hirc. Vlastitom nakladom pisaca. U Zagrebu 1901. Tisak Antuna Skolza. — В. 8°, стр. 321.—352. Цена 70. филера.

„Рад“, српски народни велики календар са савременим сликама, за годину 1903. која је проста и има 365 дана. Година трећа. Издање „Рада“, деоничарског друштва за издавање српских књига и новина у Руми. У Новом Саду, Штампарија Ђорђа Ивковића, 1902. — 4°, стр. 89. Цена 70 пот.

„Девојачка клетва“, слика из народног живота, у четири чина с певањем. Написао Љубинко. Издање српске књижаре и штамарије Браће М. Поповића у Новом Саду — 8°, стр. 88. Цена 40 новчића.

„Кажњавање официра дисциплинским затвором.“ Од руског судског пуковника Ј. Лосовеког, превео непад. кап. I класе Душан А. Станковић, хон. проф. Војне Академије. Београд, Електрична Штампарија Петра Јоцковића, 1902. — 8°, стр. 30. Цена 0.30 дин.

„Светозар“. Спев Ђорђа П. Илићића, учитеља. Београд, Нова Електрична Штампарија Петра Јоцковића, 1902. — 8°, стр. 82. Цена 0.50 дин.

„Успомене из Београда Марије Лаудове Хоржицове. Превео Јарко М. Ружић. — Електрична штамарија Панчића и Зорића, Београд, 1902. — 8°, стр. 15.